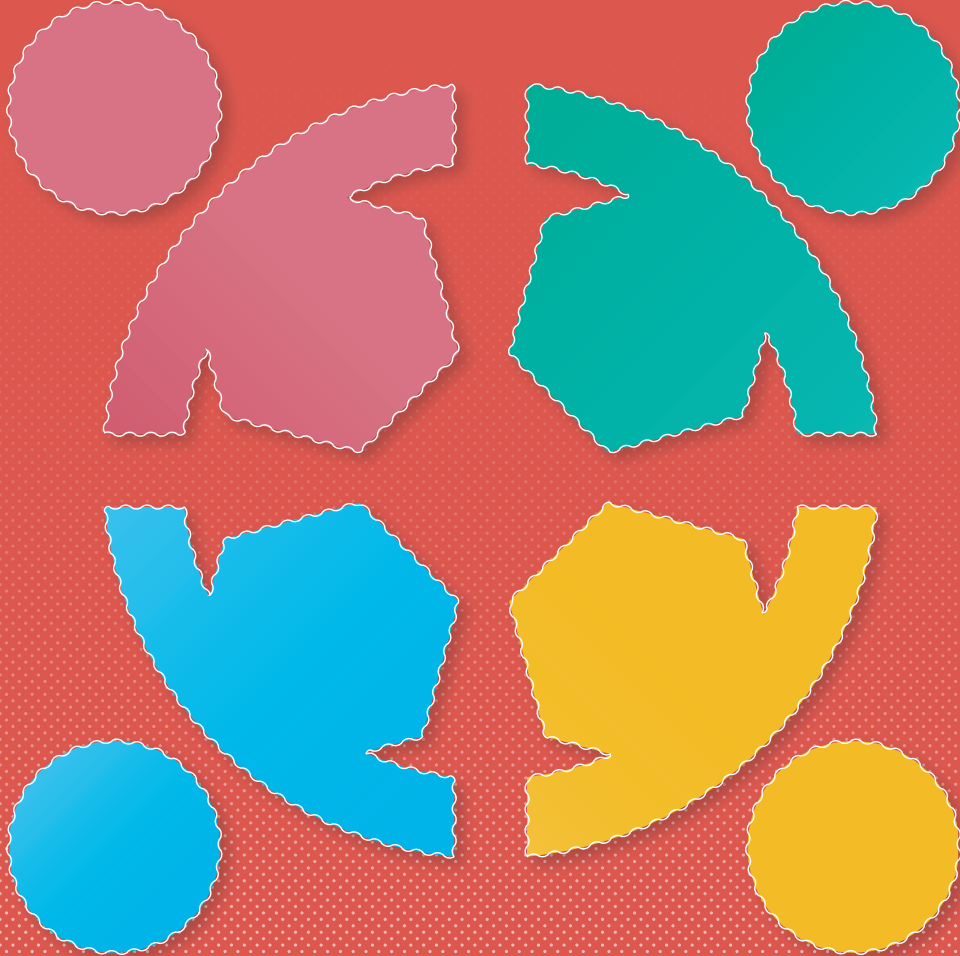

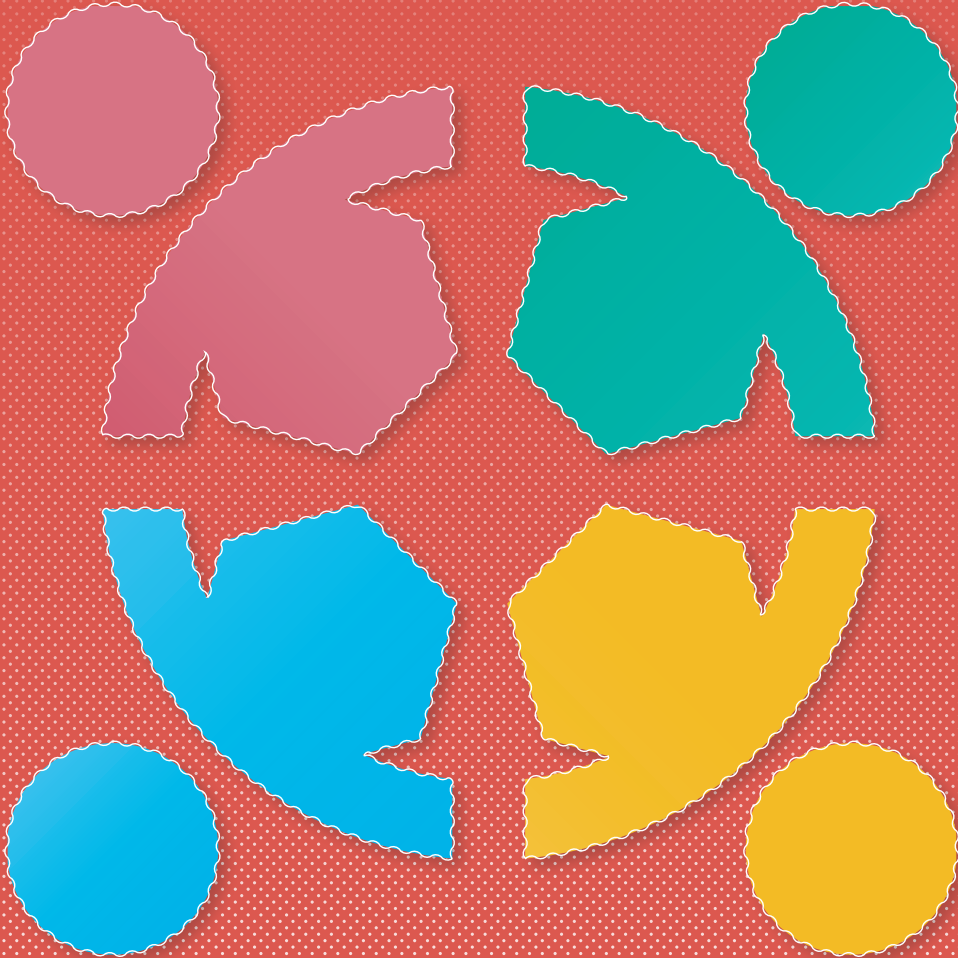
TRC1 Bölgesi
Kadın Kooperatifleri ve
Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri
Mevcut Durum Analizi

TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi

Gaziantep 2021

İPEKYOLU KALKINMA AJANSI

İncilipınar Mahallesi Muammer Aksoy Bulvarı

Vakıflar Güven İş Merkezi Kat: 1-2-3

Şehitkamil Gaziantep/TÜRKİYE 27060

Tel: 0 (342) 231 07 01

Faks: 0 (342) 231 07 03

E-Posta: info@ika.org.tr

2021 Gaziantep

Sayfa Sayısı: 36

TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi

Yayın Sahibi

İpekyolu Kalkınma Ajansı

Grafik Tasarım

Alınteri Reklam Yapım Yayın Ltd. Şti.

Yayın içerisinde kısmen ya da tamamen yayınlanması ve çoğaltılması fikri mülkiyet hukukuna tabidir.
Kaynak gösterilmek kaydı ile İpekyolu Kalkınma Ajansı yayınları üçüncü kişilerce kullanılabilir.

Teşekkür

İpekyolu Kalkınma Ajansı tarafından TRC1 Bölgesi özelinde hazırlanan TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi araştırmasını hazırlayan İpekyolu Kalkınma Ajansı Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları Cihan ARDİLİ ve Ebru ÖZTÜRKMEN'e teşekkür ederiz.

Yönetici Özeti

Ortak akıl ve insan odaklı kalkınma yaklaşımını benimseyen bir kurum olarak İpekyolu Kalkınma Ajansı, TRC1 Bölgesi'nde ortak çalışma kültürünü geliştirmek ve bölge sorunlarına özgün çözümler üretmek bağlamında özel bir misyon üstlenmektedir. Bu misyonu yerine getirirken kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmeye, kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasını sağlamaya ve yerelin potansiyelini harekete geçirmeye odaklanıyoruz. Sosyal sermayeye dayalı bir toplumsal örgütlenme ve yönetim biçimi ve dayanışma ekonomisine dayalı alternatif bir ekonomik bir model olarak kooperatifçiliğin bölgemiz açısından özel bir ilgiyi hak ettiğini düşünüyoruz. Bu doğrultuda TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi çalışmasını tamamlamış ve çalışmayı sizlerle paylaşmanın memnuniyetini yaşamaktayız.

Bu çalışmanın amacı TRC1 Bölgesi'ndeki kadın emeği yoğun kooperatifler ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin profilini ortaya çıkarmak ve mevcut sorunlarını ve olası çözüm önerilerini belirlemektir. Bu çalışmayla kooperatifçilikle ilgili tüm tarafları kanıta dayalı bilgiye erişmeye ve çözüm geliştirmeye yön-

lendirmeyi amaçlıyoruz. Buna ek olarak çalışmanın, kooperatifçilikle ilgili yerel ve/veya ulusal düzeyde plan, politika ve uygulama araçlarına altlık oluşturacağı görüşündeyiz.

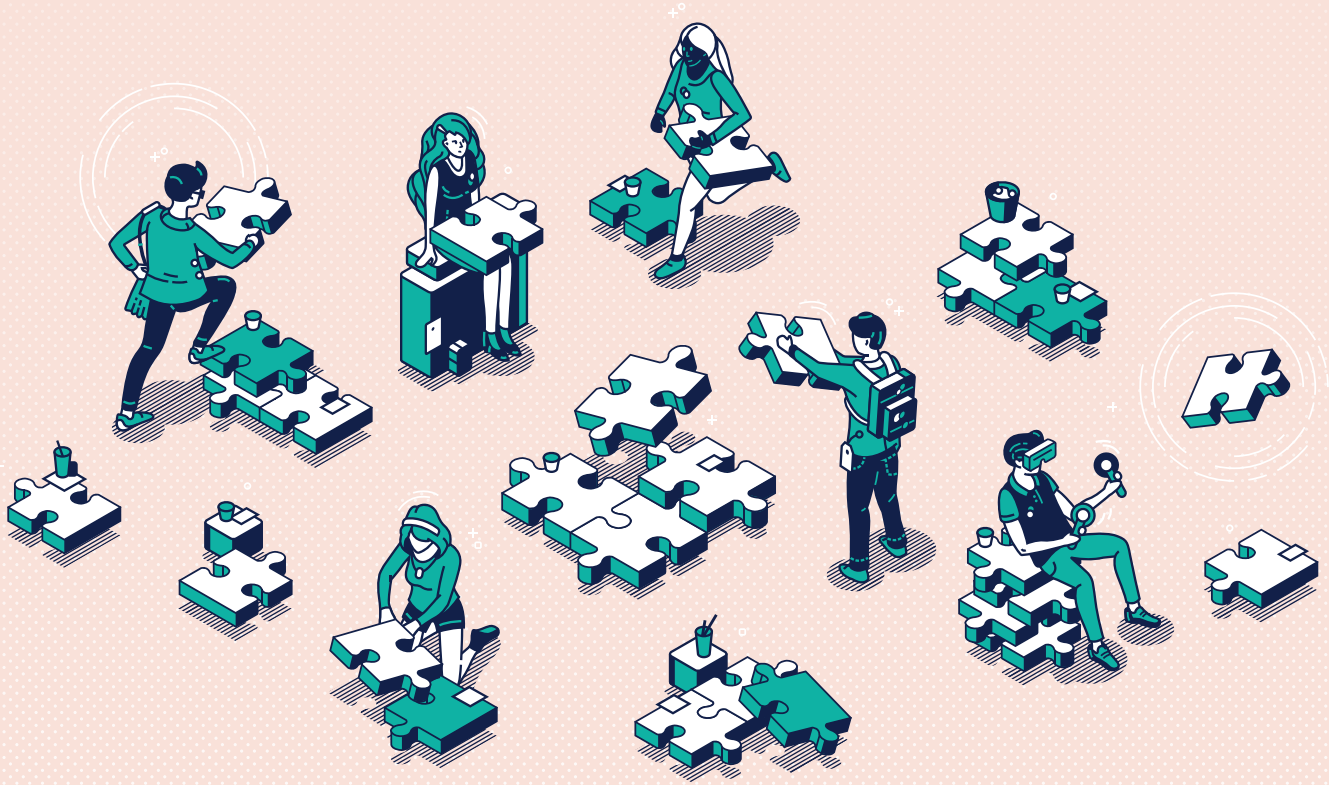
Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci ana bölüm TRC1 Bölgesi'ndeki kadın emeği yoğun kooperatiflerin mevcut durumunu, ikinci ana bölüm TRC1 Bölgesi'ndeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin mevcut durumunu ortaya koymaktadır. Kooperatifçiliğin belli bir bilinci şart koştuğu ve küçük örgütlenme ağlarından çok şey öğrenilebileceği gerçeğinden hareketle merceği, kadın kooperatiflerinin kurumsal ve bireysel olarak güçlenmesine odaklanmış bulunmaktayız. Tarımsal kalkınma kooperatifleri açısından ise yönetim süreçlerinin doğru tasarlanması ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin değer yaratması üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte her iki kooperatif yapılanmasının toplumsal ve duygusal desteğe ihtiyaç duyduğunu göz ardı etmemekte fayda görmekteyiz.

Saha bulgularının bize gösterdiği en önemli nokta ise kooperatifçiliğin yapısal ve işlevsel olarak görece yeterli olmamasının en önemli nedeninin kooperatifçilik ekosisteminin/sistem elemanlarının da yapısal ve

işlevsel olarak görece yeterli olmadığıdır. Dolayısıyla bu çalışma bize, Ajansımızın misyonu bağlamında da sürdürülebilir kooperatifçilik ekosisteminin kurulması için çaba gösterilmesi gerektiğini; anaakım yaklaşımın, ekosistemi de içeren ve değer üreten bir yapının oluşturulması bağlamında değişmesi/düzenlenmesi gerektiğini göstermiştir.

Kooperatifçiliğin mevcut kavramsal, pratik içeriğinin ve yapısının tarihsel deneyim ve şimdiki zaman deneyimine bağımlı olduğu, dolayısıyla bu bağlam değiştiğinde kooperatifçiliğin de olumlu değişime açık olduğu bilgisini ve beklentisini koruyarak bu çalışmanın amacına ulaşmasını temenni ederim.

Dr. Burhan AKYILMAZ
İpekyolu Kalkınma Ajansı
Genel Sekreteri

İçindekiler

Yönetici Özeti.....	4
İçindekiler.....	6
Kısaltmalar.....	7
Şekil Listesi	7
1. GİRİŞ	10
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	12
3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	12
4. TRC1 Bölgesi Kooperatifçilik Mevcut Durum Analizi	14
4.1 TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi.....	14
4.1.1 TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri İle İlgili Temel Bulgular.....	15
4.2 TRC1 Bölgesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi.....	22
4.2.1 Gaziantep Odak Grup Toplantısı Sonuçları	23
4.2.2 Adıyaman Odak Grup Toplantısı Sonuçları	23
4.2.3 Kilis Odak Grup Toplantısı Sonuçları.....	24
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	28
KAYNAKÇA	32

Kısaltmalar

GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
IPM	İstanbul Politikalar Merkezi
İNGEV	İnsani Gelişme Vakfı
KEİG	Kadın Emegi ve İstihdam Girişimi
TRC1 Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis illerini kapsayan Düzey2 Bölgesi

Şekil Listesi

Şekil 1: TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri	15
Şekil 2: Kadın Kooperatifleri İlk Kategori Analizi	16
Şekil 3: Kadın Kooperatifleri İkinci Kategori Analizi	17
Şekil 4: TRC1 Bölgesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	23

TRC1 BÖLGESİ
KADIN KOOPERATİFLERİ VE
TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ
MEVCUT DURUM ANALİZİ

1. GİRİŞ

Gerçek ve pratik anlamda bir toplumsal örgütlenme biçimini ifade eden kooperatifçilik, analitik bağlamda sosyal sermaye/politika, yönetim ve kalkınma kavramsal ağının bir parçasıdır. Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından kooperatifçilik “ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilat” (Ticaret Bakanlığı, 2012) olarak tanımlanmıştır. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na göre “tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli” ortaklıklar kooperatif olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından kooperatiflerin sahip olması gereken 7 temel/evrensel ilke belirlenmiştir.

1. Gönüllü ve herkese açık ortaklık: Kooperatifler cinsel, sosyal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın hizmetlerinden yararlanabilecek ve ortaklığın sorumluluklarını kabule razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.

2. Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim: Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alma süreçlerine katılan ortaklarca denetlenen demokratik kuruluşlardır. Seçilmiş temsilci olarak hizmet edenler, ortaklara karşı sorumludur. Birim kooperatif kuruluşlarında ortaklar eşit oy hakkına sahiptir (her ortağa bir oy hakkı). Diğer düzeydeki kooperatif kuruluşlarında ise oy hakkı demokratik bir yaklaşımla düzenlenir.

3. Ortakların ekonomik katılımı: Ortaklar, kooperatiflerin sermayesine adil bir şekilde katkıda bulunur ve bunu demokratik yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı genellikle kooperatifin ortak mülkiyetidir. Çoğunlukla ortaklar, üyeliğin bir koşulu olarak taahhüt edildiği üzere

(var ise) sermaye üzerinden kısıtlı miktarda gelir elde ederler. Ortaklar gelir fazlasını ya da bir kısmını kooperatifi geliştirme, ortaklarca onaylanan diğer faaliyetlere destek olmak için ayırırlar.

4. Özerklik ve bağımsızlık: Kooperatifler, özerk kendi kendine yeten ve ortaklarınca yürütülen yapılardır. Kooperatifler, hükümetler dahil olmak üzere diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda bunu kooperatiflerin özerkliğini sürdürecektir ve ortaklarının demokratik yönetimini koruyacak şekilde gerçekleştirirler.

5. Eğitim, öğrenim ve bilgilendirme: Kooperatifler ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğrenim imkânı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu –özellikle de gençleri ve kamuoyu oluşturanları- işbirliğinin şekli ve yararları konusunda bilgilendirirler.

6. Kooperatifler arasında işbirliği: Kooperatifler yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası oluşumlarla birlikte çalışarak ortaklarına hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir.

7. Topluma karşı sorumlu olma: Kooperatifler, ortaklarınca onaylanan politikalar aracılığıyla toplumların sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar.

Bu 7 temel ilke kooperatifçiliği dayanışma, demokrasi, sorumluluk alma/sorumlu olma, sosyal ve ekonomik katılım zemininde buluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne bakıldığında kooperatifçilik “Yoksulluğa Son” hedefiyle,¹ “Sorumlu Tüketim ve Üretim” hedefiyle² ve “Eşitsizliklerin Azaltılması” hedefiyle³ kesişmektedir.

1 Bakınız: Hindistan Çiftçileri Gübre Kooperatifi (IFFCO), Pipinas Viva Kooperatifi (Arjantin), CIC Sigorta Grubu (Kenya), Coopermondo (İtalya), Nahıl (Türkiye).

2 Bakınız: Coop Italia, Japon Seikatsu Tüketici Kooperatifi Kulübü (SCCC), IMAI Tarım Kooperatifi (Güney Afrika), Midcounties Kooperatifi (İngiltere), Genç Profesyonel Organik Ananas Üreticileri Kooperatifi (İtalya), Chetna Organik Kooperatifi (Hindistan).

3 Bakınız: İstmus Bölgesi Yerli Toplulukları Birliği (UCIRI) (Meksika), COpAPS (İtalya), Barikama Kooperatifi (İtalya), Bella Rica Madencilik Kooperatifi (Ekvator).
Kaynak: <https://sosyalekonomi.org/kooperatifler-ve-surdurulebilir-kalkinma-1/>

Daha fazla değer üreten bir ekonomik ve sosyal kalkınma sürecini öngören On Birinci Kalkınma Planı'nda (2019-2023) kooperatifçilik tarım, sosyal ve yenilikçi, kadın kooperatifleri ve küçük sanayi kooperatifleri bağlamında ele alınmıştır. Ulusal Kalkınma Planı'nda bu çalışmayla ilgili olan tarım kalkınma kooperatifleri ve kadın kooperatiflerine ürün pazarlama ve dağıtım zincirinde makul fiyatlı ürüne erişilmesi (413. madde), sosyal ve yenilikçi kooperatifçiliğin geliştirilmesi (451. madde), Kooperatifçilik Destek Sistemi'yle finansal destek araçlarının geliştirilmesi (451.3. madde) kooperatifçilik ve kooperatif girişimciliği konusunda kamuoyunda farkındalığın yaratılması (451.4. madde), kadın kooperatiflerinin kurulmasının desteklenmesi (600.5 madde) bağlamında yer verilmiştir. Bununla birlikte 2014-2023 yıllarını kapsayan TRC1 Bölge Planı gelişme eksenlerini yaşam kalitesinin artırılması, beşeri ve sosyal sermayenin geliştirilmesi, sürdürülebilir kırsal kalkınmanın sağlanması ve rekabetçilik ve yenilikçilik kapasitesinin artırılması noktasında belirlemiştir. Bu gelişme eksenleri arasında kooperatifçiliğin tarımsal kalkınma alanında ele alındığı ve tarımsal örgütlenmelerin kapasitesinin artırılması gibi sınırlı bir konuda ele alındığı görülmektedir.

Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan 2019-2023 dönemini kapsayan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı

- Kuruluş ve işleyiş süreçlerinin kolaylaştırılması/sağlıklı veri toplanması
- İç ve dış denetimin geliştirilmesi
- Kooperatiflerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması
- Yasal altyapının güncelleştirilmesi
- Kooperatifçiliğin etkin tanıtımı ve imajının güçlendirilmesi
- Profesyonel yönetim anlayışının geliştirilmesi

alt başlıkları altında çerçeveselendirilmiştir.⁴

⁴ Söz konusu strateji planı henüz yayınlanmamıştır. Kaynak: <https://www.ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı>

Kooperatifler toplumsal yapılanma açısından alternatif bir yönetim; dayanışma ekonomisi açısından alternatif bir modeli hayata geçirmeleri bakımından önem arz etmektedir. On Birinci Kalkınma Planı'nda da vurgulandığı gibi yeni nesil kooperatifçilik yerel kalkınma, farklı grupları içermeye, hiyerarşinin olmadığı ve demokratik katılımı önemseyen bir ağ oluşturma üzerine kurulmuş bir yapıya ve kavram paletine gönderme yapmaktadır.

*Yeni nesil kooperatifçilikten neler
öğrenebiliriz?*

Akçay ve Ünlüönen'e göre (2019) yeni nesil kooperatifler literatürde, kooperatiflerin uluslararası tanımı, değerleri, ilkelerini taşımanın yanı sıra geleneksel kooperatif yapısını şirket değerleri ile birleştirerek kendine has bir özellik kazanan, katma değer yaratma prensibine dayalı olup karlılığı öne çıkaran kooperatifler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal kooperatiflerin ayırt edici özellikleri ve temel ilkeleri ise şunlardır: (1) Açık bir şekilde kamu yararı gözetilen sosyal kooperatiflerin temel hedeflerinden biri olan işgücüne entegrasyon, üretilen mal ve hizmetin niteliği ne olursa olsun kamu yararına yapılan bir hizmet olarak adlandırılmaktadır, (2) Kooperatifçiliğin uluslararası ilkelerinden biri olan "özerklik ve bağımsızlık ilkesi" ile paralel olarak sosyal kooperatifler devlet dışı aktörlerdir, (3) Çok paydaşlı yönetim yapısına sahip olmalarından dolayı farklı paydaş ve ortakların demokratik bir şekilde katılımı ile yönetilirler, (4) Özellikle iş entegrasyonunu sağlamak amacıyla dezavantajlı işçi gruplarını da yönetim yapısına etkin bir şekilde dahil edilmesini teşvik eder, (5) Ortaklara kâr payı dağıtılmaz veya kâr payı dağıtımı sınırlandırılır. (Ünlüönen ve Akçay, 2019).

Sosyal kooperatifçilik⁵ de yeni nesil kooperatifçilik yaklaşımı altında yer alan ve son yıllarda yükselen bir kavram ve pratik olarak ortaya çıkmaktadır. “Sosyal kooperatifler ile geleneksel ve kooperatifler arasındaki temel farklılıklar şunlardır: (1) Giriş sermayesi, geleneksel kooperatiflere göre daha düşüktür, (2) Ortaklık, kooperatifin ihtiyaç, hedef ve menfaati doğrultusunda ana sözleşmesinde düzenlenerek sınırlandırılabilir, (3) Sınırsız bir üretim (alım) söz konusu değildir, (4) Risturn,⁶ geleneksel kooperatiflerin aksine, yoktur, (5) Ortaklık hisselerinin alımı ve satımı söz konusu değildir, (6) Yönetim biçimi: Yatay ilişkiye dayalı, hiyerarşiye dayalı olmayan, üyelerinin yetkinliklerini artırmayı ve ortak karar alma prensibini esas alan yönetişimdir, (7) Ortakları profesyonel kişilerden oluşmakta, pazarlama stratejileri de bu kişiler tarafından belirlenmektedir, (8) Genellikle yıllık stratejik plan belirlenmektedir (Akçay&Ünlüöner, 2019). Sosyal kooperatifler toplumsal sorunlara alternatif çözüm modeli üretmeleri, farklı işbirliklerine açık olmaları, dayanışma ekonomisini güçlendirmesi bakımından farklılık arz etmektedir. Bununla birlikte yönetim krizleri, hukuki bir dayanağının henüz olmaması sosyal kooperatifçiliğin gelişimine engel teşkil etmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı TRC1 Bölgesi’ndeki kadın emeği yoğun kooperatifler ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin profilini ortaya çıkarmak ve mevcut sorunlarını ve olası çözüm önerilerini belirlemektir. Bu amaçla hazırlanan raporun, TRC1 Bölgesi’ndeki kadın kooperatifleri^{7,8} ve tarımsal kalkınma kooperatiflerine yönelik kısmi profillemeye çalışması, ihtiyaç

5 Türkiye’deki sosyal kooperatifçilik örnekleri: S.S Genç İş Eğitim ve Bilimsel Arge Kooperatifi, Başka Bir Okul Mümkün, Ayvalık Eğitim Kooperatifi, S.S İhtiyaç Haritası Yardımlaşma Fikri Mülkiyet Hakları ve Proje Danışmanlığı Kooperatifi.

6 Risturn: Kelime anlamı olarak geri dönüş olan risturn, olumlu gelir gider farkından pay alma hakkını ifade eder.

7 Türkiye’de kooperatifler Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı olmak üç farklı bakanlık çatısı altında kurulmaktadır. Kadın kooperatifleri de Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı çatısı altında kurulabilmektedir.

8 Bu çalışmada genel olarak kadın kooperatifleri kavramı kullanılmıştır ve bazı yerlerde de kadın emeği yoğun kooperatif olarak kullanılmıştır. Ancak ikisinin birbirinin yerine kullanıldığı, okuyucunun kadın kooperatifleri tanımlamasını kadın emeği yoğun kooperatif olarak (ya da tersi) anlaması gerektiğini vurgulamak isteriz.

alanı ve konularının belirlenmesi, kooperatiflerin rasyonel ve etkin biçimde yönetilmesi; ürünlerin pazarlanmasında, üreticilerin finansmana ulaşmasında etkin bir duruma getirilmesi bağlamında oluşturulacak olan plan, politika ve uygulama araçlarına altlık oluşturması beklenmektedir. Bu mevcut durum analizi kooperatifçilikle ilgili tüm tarafları kanıta dayalı bilgiye yönlendirme ve çözüm geliştirme amacıyla hazırlanmıştır. Bununla birlikte TRC1 Bölgesi’nde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin kooperatifleşme birikimini ve deneyiminin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Çalışma Gaziantep, Adıyaman ve Kilis illerini kapsamaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemine dayanarak derinlemesine görüşme ve odak grup toplantıları yapılmıştır. Buna ek olarak kooperatifçilikle ilgili literatür ve yayın taraması gerçekleştirilmiş, online toplantılar, yayınlar, haberler, raporlar, araştırmalar gibi veri kaynaklarından faydalanılmıştır.

Üst ölçekli politika belgelerine bakıldığında kooperatifçilik Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, On Birinci Kalkınma Planı ve Ticaret Bakanlığı’nın henüz yayınlanmamış Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2019-2023) ve TRC1 Bölgesi Bölge Planı dokümanları kullanılan temel kaynaklar arasındadır. Bu raporda TRC1 Bölgesi’ndeki kadın emeği yoğun kooperatifler ve tarımsal kalkınma kooperatifleri bağlamında bir analize yer verildiğini yinelemek gerekmektedir.⁹

Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır ve her bölüm için ayrı bir metodoloji uygulanmıştır. İlk

9 Bu çalışmada kavramsal çerçeve, dünyada veya Türkiye’de kooperatifçilik gibi genel bilgileri ön plana çıkarmak yerine konuyu öz bir şekilde ele almaya ve merceği bölgedeki kooperatifleşme yapılanmasına ve kooperatifçilik ekosistemine çevirmiş ve yeni nesil kooperatifçilik, yeni nesil ekonomik modeller gibi konulara odaklayan bir yaklaşım belirlenmiştir. Ancak dünyada ve Türkiye’de kooperatifçilik konularını merak eden okuyucular için lütfen bakınız: (1) Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ve Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (Euricse) tarafından hazırlanan 2019 Dünya Kooperatif İzleme Raporu. Kaynak: <https://monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2019-final-1671449250.pdf>. (2) Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Türkiye’de Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016 syf. 7-31. (3) Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu. Kaynak: kedvWP-TURKISH-PUBLIC-Rapor-TR.pdf

ana bölüm olan TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi'nde bölgede kadın kooperatif sayısının az olması¹⁰ nedeniyle kadın kooperatiflerinin kapsamlı ve tam profilinin çıkarılması amacıyla bir anket çalışması ve kooperatifçilikle ilgili toplumsal, zamansal, mekânsal, duygusal ve sosyokültürel bağlamı anlayabilmek için derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda derinlemesine görüşmeler Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi, Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi ve Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda anket formu derinlemesine görüşme tarihinden önce ilgili kooperatif temsilcisiyle paylaşılmıştır. Akabinde görüşme planlanmış ve görüşmeler anket soruları, yarı yapılandırılmış sorularla devam etmiştir. Bu nedenle, raporda TRC1 Bölgesi'nde bulunan kadın kooperatiflerine ilişkin kurumsal ve operasyonel profilini ortaya çıkaran görece zengin veriler her bir kooperatif özelinde elde edilmiştir. Kadın kooperatiflerinin birbirleriyle yapısal ilişkiseliliğini; hangi değişkenlerde benzer veya yakın değerlere sahip olduklarını ve hangi değişkenlerde sapmalar olduğunu göstermek için radar grafik kullanılmıştır. Görece bir performans karşılaştırması olan bu grafikler iki kategoriye ayrılarak okunması basit hale getirilmiştir. Bunun dışında Ek1'de kadın kooperatifleri katalog/tanıtım kartı çalışması yer almaktadır.

Raporun ikinci ana bölümünü oluşturan TRC1 Bölgesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi kısmı için de kadın kooperatiflerinde olduğu gibi bir anket ve daha sonrasında derinlemesine görüşme tekniği planlanmıştı. Ancak tarımsal kalkınma kooperatiflerinin saha araştırması sırasında, Covid19 salgınının başlaması nedeniyle tarımsal kalkınma kooperatiflerine ilişkin verilere, kaynak tarama ve bölge anahtar kişilerle yapılan çevrimiçi odak grup toplantıları aracılığıyla ulaşılmıştır. Her üç il için ayrı bir çevrimiçi toplantı gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan kooperatiflerle ilgili temel değerlendirme parametresi, kooperatifçiliğin ev-

rensel ilkeleri ve saha araştırmasıyla elde edilen kurumsal yapı, işbirliği geliştirme, finansmana erişim, katılımcılık, markalaşma gibi başlıklar bağlamında kullanılmıştır.

Araştırmanın iki sınırlılığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, çalışma Covid19 salgın sürecinde gerçekleştirildiği için bölgede faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatiflerine ilişkin bilgi, odak grup toplantısı katılımcıları ve ilgili il müdürlükleri aracılığıyla edinilmiştir. Esasen tarımsal kalkınma kooperatifleriyle ilgili bilgiye direkt kooperatif temsilcileriyle görüşülerek erişilmesi planlanmıştı. Ancak saha/ziyaret planlamasında kooperatif temsilcileriyle yaşanan teknoloji kullanımına bağlı görece iletişimsizlik bu konudaki bilginin odak grup görüşmeleri ve anahtar kişiler aracılığıyla elde edilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (ki bu durum bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır). İkincisi kadın kooperatiflerine ilişkin tam profil çıkarılması planlanmış olup ancak öngörülen bazı bilgiler, kooperatiflerde kayıt ve arşiv tutma işlemlerinin zayıf olması ve anketi dolduran kişinin kooperatif iş ve işleyişine yeterince hakim olmaması nedeniyle kapsamlı bilgiye erişim sağlanamamıştır (bu durum da bir veri olarak kaydedilmelidir).

Bu çalışma toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı, ikinci bölümde metodolojisi, üçüncü bölümde kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Çalışmanın ana eksenini oluşturan dördüncü bölümde TRC1 Bölgesi kadın kooperatifleri ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Beşinci ve son bölümde anketlerin, derinlemesine görüşmelerin, odak grup görüşmelerinin, yayın ve yayım taramalarının açtığı ufukla yapılan değerlendirmelere yer verilmiştir.

***Çalışmanın ana eksenini oluşturan
dördüncü bölümde TRC1 Bölgesi
kadın kooperatifleri ve tarımsal
kalkınma kooperatiflerinin analizi
yapılmaya çalışılmıştır.***

¹⁰ Detaylı açıklama için lütfen 12., 13. ve 15. dipnota bakınız.

4. TRC1 Bölgesi Kooperatifçilik Mevcut Durum Analizi

4.1 TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi

Kırsal alan başta olmak üzere insanların ekonomik ve sosyal yapısını dönüştürecek, emek ve sermaye güçlerini birleştirecek, küreselleşmenin getirisini yerelleşmeyi güçlendirecek şekilde kurgulayabilecek araçlardan biri olarak kooperatifçilik, insan odaklı kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından önemli örgütlenme araçlarından biridir. Temelde dayanışma ekonomisini güçlendirecek bir modele sahip kadın emeği yoğun kooperatifler özellikle 2000’li yılların başında ön plana çıkmaya başlamıştır. Kadın kooperatifleri genellikle küçük ölçekli, toplumsal cinsiyet rolleriyle bağıntılı üretim ve hizmet profili olan, yasal yükümlülük ve sorumlulukları yerine getirme bakımından nitelikli rehberliğe ihtiyacı olan bir profil çizmektedir. Bununla birlikte kadın emeği yoğun kooperatifçilik modelinin gelişmesi ile kalkınma arasında yüksek ilişki bulunmaktadır. Üst ölçekli planlarda da işaret edildiği gibi kooperatifçilik ve kalkınma arasındaki bağıntı gelir elde etme ve dolayısıyla yoksulluğu azaltma; sosyal içerme ve dolayısıyla sürdürülebilir sosyal, ekonomik ve çevresel kalkınma arasında kurulmaktadır. Bu bağıntı toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınırsa kadın kooperatifleri “kadın yoksulluğunun azaltılması, kadın istihdamının artırılması, çeşitli sebeplerle kamu veya sivil toplum politikası ile ulaşılması güç kadınların sosyoekonomik hayata dâhil edilmesi ve kadının aktörlüğüne dayalı alternatif kalkınma modellerinin geliştirilmesi” (Kadın Emeği ve İstihdam Girişimi [KEİG], 2015:7) hususlarıyla yüksek ilişkilidir. Kadın kooperatiflerinin kadınlar açısından yarattığı güçlenme, görünür olma, yönetişime dâhil olma alanı ve kapasitesi toplumsal sermayeyi artırmaktadır. Bir kadın kooperatifi/girişimi kadınların ücretli istihdama erişim, insana yaraşır çalışma ortamına ve koşullarına erişim, finansmana erişim, toplumsal hayata katılım, kendi kimliklerini oluşturma ve toplumsal cinsiyet eşitliği önündeki engelleri ortadan kaldırmak bakımından önemli bir araç/arabulucu niteliğindedir.

Son yıllarda kadın emeği yoğun kooperatif girişimleri artış göstermektedir. Ancak bu artış kadın kooperatiflerinin sürdürülebilir olması ve nitelikli bir modelle faaliyetlerine devam ediyor olması anlamına gelmemektedir. “Bunun nedeni kadın kooperatiflerinin finansal, örgütsel, psikolojik açılardan yaşamış oldukları güçlüklerdir. Bu güçlükler kadınların çoğunluğunun ilk kez böyle bir örgütlenmenin içinde olması, kooperatifin ekonomik yönden güçsüz kişilerden oluşması, ürünlerini pazarlama açısından deneyimsiz ve piyasa koşullarını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Bunların yanında öz kaynakların ve finansman olanaklarının yetersizliği, kadınların kooperatif bilincinin yetersizliği, devletin kooperatifleri yeterince desteklememesi, örgütlenme motivasyonunun sağlanamaması, popülist politikalar, bencil, bireysel davranışlar diğer güçlükler olarak sıralanabilir” (Günay ve diğerleri: 2019).

Temel bulgulara geçmeden önce araştırmanın tasarımıyla ilgili bu kısımda yer alan açıklayıcı bilgiler, araştırmanın yaklaşımını ve bulgu kümelenmesini kavrama bakımından anlamlı bir çerçeve kazandırmayı amaçlamaktadır.

TRC1 Bölgesi’nde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerine yönelik çalışmayı tek yöntemle sınırlandırmak, geniş ve güçlü bulgulara ulaşmak ve analiz yapabilmek için anket, derinlemesine görüşme ve kaynak tarama yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kadın kooperatiflerine yönelik anket formu beş başlık etrafında tasarlanmıştır. Birinci başlıkta kooperatifi tanımaya sağlayacak genel bilgilere (ortak profili gibi) yönelik sorular yer almıştır. İkinci başlık altında kooperatifin fiziksel ve teknolojik alt yapısını, iş ve organizasyon kurgusunu (çalışma programı, performans izleme, tanıtım ve iletişim kapasitesi gibi) anlamak amacıyla kurumsal yapıyla ilgili sorular bulunmaktadır. Kooperatifin ürün yönetim sürecine ilişkin üçüncü başlık altında finansa, hammaddeye ve işgücü piyasasına erişim, ürün geliştirme, pazarlama, işbirlikleri, yenilikçi yaklaşımlar gibi konuları anlamlı kılacak sorular yöneltilmiştir. Dördüncü başlık altında mesleki ve kişisel beceri eğitimleri, ihtiyaç duyulan

eğitimler ve olası eğitimlerin kurgusuna yönelik sorularla kooperatifin eğitim ihtiyacı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Anketin son bölümü olan dış ilişkiler beşinci başlık altında belirtilmiş, kooperatifin destek programlarından yararlanma kapasitesi, olası işbirliklerden beklentisi ve işbirliği ihtiyacının ne yönde olduğunu anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir.

Anket çalışmasının yanı sıra kooperatifin öyküsünü öğrenmek ve kooperatif temsilcilerinden derinlemesine bilgi almak için mülakatlar yapılmıştır. Bu görüşmelerde elde edilen bilgiler ile ankete verilen yanıtlar arasında paralellik söz konusudur. Bununla birlikte Ekl'de araştırmaya konu olan kadın kooperatiflerinin katalog/tanıtım kartı yer almaktadır.

TRC1 Bölgesi'nde faaliyet gösteren bu çalışmanın bu kısmını oluşturan bölümün analiz birimini aktif faaliyette bulunan kadın kooperatifleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın analiz birimi Gaziantep ilinde faaliyet gösteren üç aktif kadın kooperatiftir.¹¹ Esasen hâlihazırda Gaziantep'te 8 adet aktif kadın kooperatifi bulunmaktadır (07.04.2021 tarihi itibarıyla). Bu çalışmaya konu olan kadın kooperatifleri dışındaki kooperatifler araştırmanın yürütüldüğü sırada mevcut olmadığı, yeni kurulduğu ve yeterli bilgi girdisi sağlanamadığı için analizin bir parçası olmamıştır. Yeni kurulan kadın kooperatifleriyle¹² ilgili sahadan gelen bilgiler Gaziantep'te kadın kooperatifleriyle ilgili farklı bir modelin denenmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi 9 ilçede kadın kooperatifi kurarak ve bu kooperatifleri bir araya getiren bir çatı kuruluş oluşturarak kadın kooperatiflerini desteklemeyi planlamaktadır.¹³

11 Araştırmanın yürütüldüğü sırada aktif kadın kooperatifi sadece Gaziantep'te bulunmaktadır.

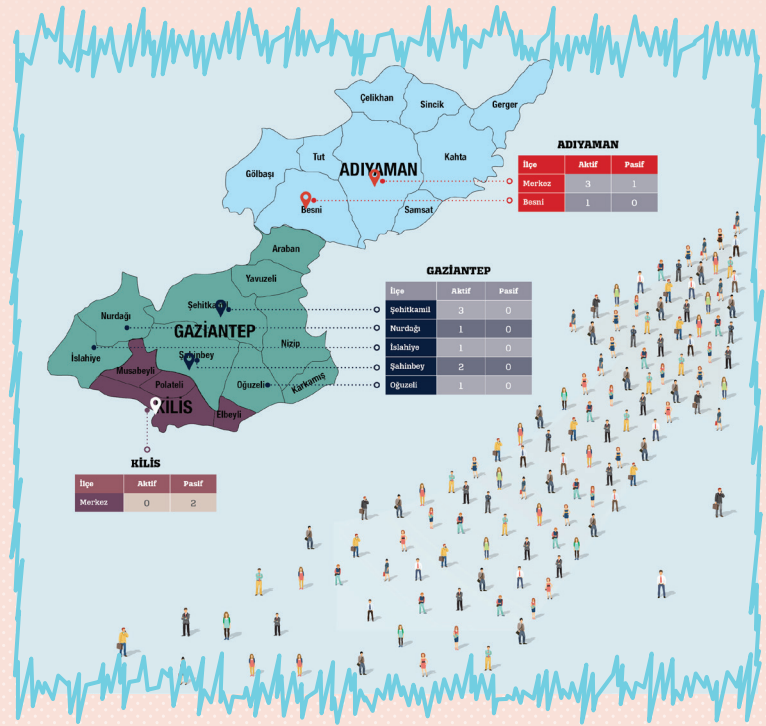
12 Araştırmanın yürütüldüğü sırada; Gaziantep'te Oğuzeli ilçesinde Oğuzeli Ezogelin Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi, Islahiye ilçesinde Yeşemek Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ve Şahinbey ilçesinde Gaziantep Zahire Evi Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi kurulmuştur. Şehitkamil ilçesinde Zeugma Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi ve Şehitkamil Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi kurulmuştur. Adıyaman'da Besni Ekonomik Sosyal Kadın Girişim Kooperatifi, Atmalı Kadın Girişim Kooperatifi, Besnili Kadınlar Kadın Girişim Kooperatifi ve Adıyaman Kadın Girişim Kooperatifi bulunmaktadır. Kilis'te ise aktif kadın kooperatifi bulunmamaktadır.

13 Bir yerel yönetimin böyle bir girişimi, kadınların farklı kesimlerle karşılaşması ve güçlenmesi bakımından özel bir ilgiyi ve takdiri hak etmektedir. Bununla birlikte bu girişimlerin tabandan yeterli, istekli ve gönüllü bir talep olmadan yapılması durumunda sürecin bir kooperatif çöplüğü, kooperatife umut bağlamış bireylerin

4.1.1 TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri İle İlgili Temel Bulgular

2021 yılı Nisan ayı verilerine göre Gaziantep'te 8 aktif kadın kooperatifi, Adıyaman'da 4 aktif kadın kooperatifi bulunmaktadır.¹⁴ Kilis'te aktif kadın kooperatifi olmayıp, 2 pasif kooperatif bulunmaktadır. Adıyaman'da da 1 adet pasif kadın kooperatifi bulunmaktadır.

Şekil 1: TRC1 Bölgesi Kadın Kooperatifleri

Kaynak: Gümrük ve Ticaret İl Müdürlükleri, Nisan 2021.

6 Kasım 2019 tarihinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Gaziantep'te düzenlenen Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi ve Sürdürülebilirliklerinin Sağlanması Çalıştayı'n-

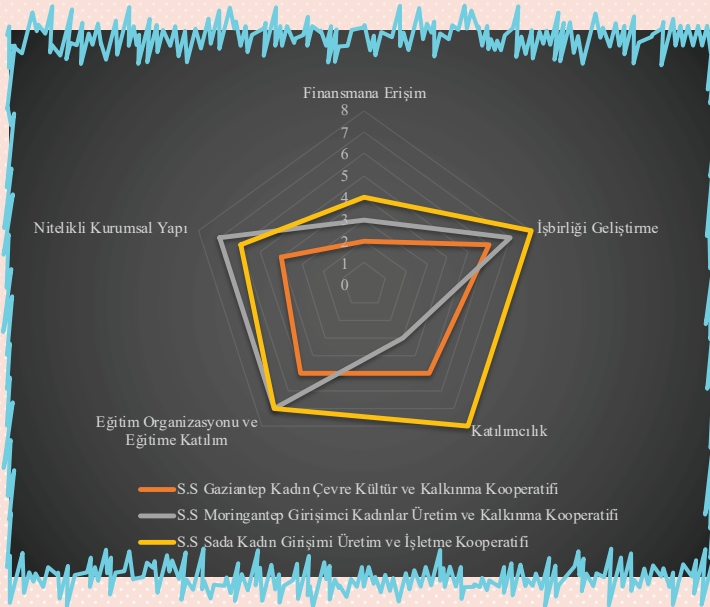
düş kırıklığına uğraması, kooperatifçiliğin sürdürülemezliği, kooperatifleşmeyle ilgili olumsuz toplumsal algının derinleşmesiyle sonuçlanma gibi bir riski de içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla bu sürecin iyi ve hassasiyetle yönetilmesi ve ilgili taraflar açısından da izinin sürülmesi önem arz etmektedir.

14 Bu çalışmanın kadın emeği yoğun kooperatifleri açısından analiz birimini Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi, Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi ve Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi oluşturmaktadır. Zira bu çalışmanın saha ziyaretleri sırasında dipnot 12'de isimleri yer alan diğer beş kooperatif henüz genel kurullarını yapmamış ve faaliyete geçmemiş durumdaydı.

da tarımsal kalkınma kooperatifleri ve kadın emeği yoğun kooperatiflerin mevcut durumu ve potansiyeli bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır. Çalıştay raporuna göre¹⁵ kadın emeği yoğun kooperatiflerin sorunları sosyal güvenlik ve finansal sorunlar, tanıtım, ürün geliştirme, pazarlama, kooperatiflerin niteliği ve niteliği, kurumlar arası işbirlikleri ekseninde kümelenmiştir. Bununla bağlantılı olarak saha çalışması tasarlanırken kooperatiflerin birbirleriyle olan ilişkiseliliğini görebilmek, rekabetçilik kapasitesini anlayabilmek amacıyla kurumsal yapı, finansmana erişim, işbirliği geliştirme, katılımcılık, eğitim organizasyonu, ürün çeşitliliği, ürün geliştirme, yenilikçi ürün tasarlama, tanıtım ve markalaşma parametreleri belirlenmiştir ve kooperatiflerin performansını ölçecek bir araç olarak kullanılmıştır.

Şekil 2’de kadın kooperatifleri nitelikli kurumsal yapısı, finansmana erişim, işbirliği geliştirme, katılımcılık, eğitim organizasyonu ve eğitime katılım alt kategorileri altında karşılaştırmalı bir incelemesi yapılmıştır.

Şekil 2: Kadın Kooperatifleri İlk Kategori Analizi

Nitelikli Kurumsal Yapı

Nitelikli kurumsal yapı ile kooperatif ortaklarının eğitim düzeyi, işbölümü ve işbirliği arasındaki bağı karşılıklı kurması, çevresel ve/veya değişen koşullara uyum, standartlara ve prosedürlere uyum, kooperatife özgü iletişim, problem çözme ve iş yapma yöntemi geliştirme becerisi ve diğer kooperatiflerden ayırt edici bir niteliğe sahip olup olmaması kastedilmektedir. Bu doğrultuda Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi yönetim kurulu üyelerinin eğitim düzeyinin yüksek olması, kooperatif ortaklarıyla uyum ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğine açık olması, problem çözme becerilerinin gelişmiş olması nedeniyle ön plana çıkmaktadır. Ortakların bireysel veya küçük gruplar halindeki çabaları kooperatifçilik kültürünün güçlenmesine engel olması, ortaklar arasındaki işbirliğinin, güven uyumunun ve problem çözme becerisinin görece zayıf olması Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi’ni bu kategoride diğerlerine göre geri planda konumlandırmaktadır. Söz konusu kooperatif 2006 yılında kurulmuş olup Gaziantep’in en uzun soluklu kooperatifidir. Ancak bu süreçte özellikle finansmana erişim ve kurumsal yapının görece zayıf olması nedeniyle kapanma riskiyle karşı karşıyadır.

Finansmana Erişim

Araştırmaya konu olan kadın kooperatiflerinin temel finansman kaynağı, ortakların öz kaynağıdır. Ardından proje bazlı veya üretim bazlı yerel, ulusal ve uluslararası kaynaklar gelmektedir. Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ulusal ve uluslararası hibe programlarından faydalanmaları ve özellikle uluslararası kuruluşların teknik ve finansman desteği bakımından nispeten fark yaratmaktadır. Bu durum kooperatifin hem güçlü olmasını sağlamakta hem de hibe programlarından destek alınmadığı ve sürdürülebilir bir finansman erişim modeli oluşturulmadığı takdirde kooperatifin riskli yanını oluşturmaktadır. Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi özellikle yerel kuruluşlardan aldığı destekle finansman problemlerini çözmeye çalışmaktadır. Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi

¹⁵ Gaziantep Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü aracılığıyla ilgili çalıştay raporuna ulaşılmıştır: 17.03.2021.

ise mevcut kadın kooperatifleri içerisinde finansmana erişim konusunda en kırılgan kooperatif olarak belirlenmiştir.

İşbirliği Geliştirme

İşbirliği geliştirme kategorisinde Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi yerel, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapması, iletişim ve ilişki geliştirmesi bakımından ön plana çıkmaktadır. Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi özellikle yerel kuruluşlarla geliştirdiği işbirlikleri sayesinde kooperatifin bu alandaki becerisini yüksek bir noktaya taşımaktadır.

Katılımcılık

Bu kategoride bölgenin demografik yapısı göz önünde bulundurulduğunda farklı etnik kökene sahip bireylerin kooperatif bünyesinde yer alması veya üretime katılması belirleyici gösterge olmuştur. Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Türk vatandaşı, geçici koruma statüsünde Suriyeli ve uluslararası koruma statüsünde olan Afgan ortaklarının olmasından bu kategoride mülteci dostu bir profil çizerek diğer kooperatiflerle arasında önemli bir fark yaratmaktadır ve sosyal kooperatif olarak sınıflandırılabilir. Öte yandan Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi üretimde Suriyeli kadınlarla birlikte çalışmalarından bu kategoride ön plana çıkan kooperatiftir. Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi ise esasen ortaklarıyla istişare ederek ve fikir alarak faaliyetlerine yön vermektedir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi farklı etnik grupların içerilmesi bu kategorideki analizin belirleyicisi olmuştur.

Eğitim Organizasyonu ve Eğitime Katılım

Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ve Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi eğitim organizasyonu, eğitime katılım ve eğitimin çıktılarını değerlendirme ve çıktılarından faydalanma bakımından ön plana çıkan iki kooperatiftir. Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi ise kooperatifçilik, finansal okuryazarlık,

e-ticaret gibi eğitimler düzenlemiştir ancak derinleşmesine görüşmede elde edilen bilgilere göre eğitime ilgi, eğitimden faydalanma ve eğitimin çıktılarını değerlendirme bakımından görece zayıf olduğu görülmektedir.

Şekil 3'te çalışmaya konu olan kooperatifler ürün geliştirme, yenilikçi ürün tasarlama, tasarım/markalaşma, ürün çeşitliliği ve ürün çeşitlendirme kategorileri bağlamında ele alınmıştır.

Şekil 3: Kadın Kooperatifleri İkinci Kategori Analizi

Yenilikçi Ürün Tasarlama

Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi ürün geliştirme çalışmalarını yürütmekle birlikte vizyon sahibi bir ekiple yenilikçi ürün tasarlama konusunda önemli girişimlerde bulunmaktadır. Bununla birlikte finansmana erişim nedeniyle bu konuda da sınırlı gelişmeler olmaktadır. Yenilikçi ürün tasarlama konusunda Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi esasen belli bir noktaya kadar iyi işbirlikleri kurarak yenilikçi bir ürün kataloğu hazırlamıştır ancak tasarlanan ürünlere ilişkin satış ve kazanç sağlayacak girişim/çalışma ve finansman sağlanamadığı için devam etmemiştir. Öte yandan Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifinin ana ürünü Antep işi olduğu ve geleneksel Antep işinin

belli bir standartı ve motifi olduğu için ve en önemlisi kooperatifte Antep işini yapan kooperatif ortaklarının geleneksel ürün çeşidini korumak istemek gibi bir yaklaşımının¹⁶ olması nedeniyle yenilikçi ürün konusunda görece sınırlı gelişmeler olmaktadır.

Ürün Çeşitliliği ve Ürün Çeşitlendirme

Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi saya, tekstil ve mutfak atölyelerinin kendi içerisinde¹⁷ geniş bir ürün yelpazesi bulunmaktadır. Tarımsal ürünlere dayalı üretim yapan Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi ürünlerini çay, bakliyat, kozmetik gibi alanlarda çeşitlendirmektedir. Bununla birlikte bölgedeki ürün talebine göre ekim yapılmakta ve kooperatifle işbirliği yapan firmaların talepleri doğrultusunda ürün çeşitlendirilmektedir. Ürün çeşitlendirme konusunda Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi'nin görece zayıf bir performans sergilediği tespit edilmiştir. Bu durum Antep işinin belli bir standartta üretilmesi gerektiğiyle yakından ilişkilidir. 14 yıllık bir geçmişi olmasının yanı sıra söz konusu kooperatif, son yıllarda ürün çeşidi olarak oyuncak, ev eksenli tekstil ve gıda ürünlerine yönelmiştir.

Ürün Geliştirme

Ürün geliştirme kategorisinde Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi bitkisel, kozmetik ve gıda alanlarında ürün geliştirmesi ve GAP ile yürüttükleri proje kapsamında moringalı makarna üretmeleri bakımından bu kategoride önemli bir yol katetmiştir. Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ise üç temel atölye (saya, tekstil, mutfak) içerisinde konsept geliştirmesi bakımından ön plana çıkmaktadır. Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi ise ürün çeşidinin görece az olması nedeniyle ürün geliştirme konusunda görece

¹⁶ Kooperatif ortaklarının Antep işi nakışının dokusunu ve büyümesini bozmamak için mümkün olduğunca yeni ya da dönüştürücü olanaklara ve girişimlere kapalı olmasının tarafımızca yadrganmadığını ifade etmek gerekir. Mevcut yaklaşımın anlaşılması için bu şekilde ifade edilmek zorunda kalmıştır.

¹⁷ Saya atölyesinde deri çanta, sunum dosyası, makyaj çüzdanı, laptop çantası, evrak çüzdanı ve çanta çeşitleri, anahtarlıklar; tekstil atölyesinde bez çanta, kartvizitlik, dekoratif ev tekstil ve çeyizlik ürünler, kutnu kumaş ürünleri, makyaj çüzdanı gibi; mutfak atölyesinde her türlü ikramlıklar, kurabiye-, yemek çeşitleri, kurutmaklıklar, reçeller, tatlı çeşitleri gibi ürünler bulunmaktadır.

zayıf ama oyuncak ve ev eksenli tekstil ve gıda ürünlerinin üretilmesine yönelik girişimleri bakımından çabalı bir süreç izlemektedir.

Tanıtım ve Markalaşma

Tanıtım ve markalaşma Moringantep Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi ve Sada Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi hem kooperatif kuruluş isminin markalaşmaya uygun seçilmesi bakımından hem de ürünlerinde kooperatifin etiketini kullanmaları bakımından ön plana çıkmaktadır. Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi ile yapılan derinlemesine görüşmede markalaşma konusunda eğitime ihtiyacı olduğu belirlenmiştir.

Saha Bulgularının Analizi

Çalışmanın bu kısmının önemi/amacı daha önce de vurgulandığı gibi TRC1 Bölgesi ve kadın kooperatif girişimlerine ilişkin bölgesel boyutta, temel (baseline) oluşturacak bilgiyi toplamak ve değerlendirmektir. Bu bilgi ve değerlendirmenin temel analiz birimini aktif faaliyet gösteren¹⁸ kadın kooperatifleri oluşturmaktadır. Öte taraftan yukarıda bahsi geçen nitelikli kurumsal yapı, ürün geliştirme, finansmana erişim ve diğer parametreler saha araştırması sırasında ön plana çıkan konular olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kooperatifler ile sosyal sermaye, toplumsal cinsiyet rolleri veya kamuyla ilişkiler gibi konular arasında sınırlı bilgiye erişilmiş ve sınırlı bağıntı kurulmuştur.

Aktif kadın kooperatiflerine ilişkin öne çıkan bulgular kurumsal ve yönetsel döngünün model, sistem, insan kıymeti ve donanım üzerine kurulu olması beklennirken kooperatif yöneticisine bağlı/bağımlı bir seyir izlediği ifade edilebilir. Bu tek odaklı kurumsal yapı kadın kooperatiflerinin katılımcı, sinerjik, sistematik ve bütüncül yönetim noktasında zayıf olduğunu göstermektedir. Öte yandan kadın kooperatiflerine yönelik eğitim, hibe, danışmanlık gibi desteklerin ve kooperatif içi birtakım girişimlerin kooperatif süreçlerinin bir kişiye bağlı olmasından ziyade bir modele dayandırma çabası içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

¹⁸ Bu çalışmaya kaynak teşkil eden aktif kadın kooperatiflerine ilişkin radar grafiklerde olduğu gibi kooperatif özelinde analiz yapılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen bu analizler görece çerçeve bilgiler olarak kalmaktadır. Dolayısıyla her kooperatifin sorununa mikro çözümler bulmaya, kooperatif özelinde incelikli bir algoritmanın kurulması gerektiğini göz ardı etmemek gerekir.

Tek odaklı kurumsal yapı kadın kooperatiflerinin katılımcı, sinerjik, sistematik ve bütüncül yönetim noktasında olumsuz etkilemektedir.

Kooperatiflerde yaşanan en önemli sorunlardan biri de yetki ve sorumluluk dengesinin kurulamamasıdır. Buna bağlı olarak yapılacak işlerin standartlaştırılması, iş tanımlarının belirlenmesi, yetki ve sorumlulukların işlevsellik ve kooperatifin faydası doğrultusunda yerine getirilmemesi bu kooperatiflerin kurumsallaşamamasındaki önemli göstergeleri oluşturmaktadır.

Kadın kooperatiflerinde kaynak yetersizliği, çatışan amaçların olması, duygusal ve kişisel çıkarımların yapılması, belirsizlikler gibi nedenler mevcut ve olası sorunla başa çıkma ve problem çözme sürecinin işlememesine neden olmaktadır.

Kaynak yetersizliği, çatışan amaçların olması, duygusal ve kişisel çıkarımlar, belirsizlikler kooperatif içi problem çözme sürecinin işlememesine neden olmaktadır.

Kadın kooperatifleri ortakları arasında telefon ve çeşitli uygulamaları kullanarak bilgilendirme veya duyuru faaliyetlerini yürütmektedirler. Ancak bu bilgi veya duyurunun *iletilmesinde* ortaklar arası iletişim ve güven belirleyici olmaktadır. Bununla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı bir model geliştirilmemiştir. İletişim araçları olarak sınırlı uygulamalar kullanıldığı için bilgiye ulaşmayı sağlayacak, kullanıcı dostu görsel, işitsel veya yazılı araçların kullanımı sınırlıdır. Öte yandan bilginin ya da kooperatife ilişkin verilerin toplanması, işlenmesi, depolanması gibi konularda basit ve standardı olmayan araçlar kulla-

nılmaktadır. Bu durum kooperatiflerde çok yönlü ve sürekli bilgi akışını ve iletişimi sağlayan sistemin kurulmadığını göstermektedir. Kooperatif ve ortaklarının bilgi teknolojilerine erişimini sağlamak ve etkin kullanabilmeleri için onları ağı ve bağı kurmak bakımından geliştirmek, sisteme dâhil edecek imkânları sunmak gerekmektedir.

Kooperatif ve ortaklarının bilgi teknolojilerine erişimini sağlamak ve etkin kullanabilmeleri için onları ağı ve bağı kurmak bakımından geliştirmek, sisteme dâhil edecek imkânları sunmak gerekmektedir.

Araştırmaya konu olan kadın kooperatifleri farklı zamanlarda mesleki ve beceri geliştirme eğitimleri kapsamında kooperatifçilik, finansal okuryazarlık, e-ticaret, sosyal medya kullanımı ve önemi, liderlik, yerel örgütlenme, markalaşma, pazarlama ve satış eğitimleri almışlardır. Ancak bu eğitimlerin tam manasıyla amacına ulaşmış ve optimum fayda sağlayıp sağlamadığı konusunda net olmayan geri bildirimler bulunmaktadır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde kooperatiflerin temel sorunları kaynağa erişim, pazarlama, satış ve tanıtımın yetersiz olması olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte kooperatif içi ve ortaklar arasında güven, saygı, birlikte çalışma, iletişim, eşitlik ve adalet duygusu, gelişime açıklık bağlamında oluşturulan anlam haritası piyasa, kaynak ve alt yapı sorunlarının aşılmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Kooperatiflerin temel sorunları kaynağa erişim, pazarlama, satış ve tanıtımın yetersiz olması olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte kooperatif içi ve ortaklar arasında güven, saygı, birlikte çalışma, iletişim, eşitlik ve adalet duygusu, gelişime açıklık bağlamında oluşturulan anlam haritası piyasa, kaynak ve alt yapı sorunlarının aşılmasıyla ilişkilendirilmektedir.

Kooperatiflerin mikro çevresini (aynı zamanda kısmen ekosistemi) oluşturan müşteriler, tedarikçiler, rakipler, araçlar, çalışanlar, pay sahipleri gibi unsurlarla sistematik, standart, belli bir süreç ve ilişkiyi ön gören simbiyotik bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Saha araştırmasından elde edilen bilgiler kooperatifler için ağ tipi bir örgütlenme tipinin nasıl kurulabileceğine dair düşünceleri akla getirmiştir. Kooperatiflerin tekil varoluşlarını sürdürmek veya geliştirmekten ziyade kadın kooperatiflerinin birtakım temel faaliyetlerini, kaynaklarını ve değerlerini ortaklaştırarak ve kendi özerkliklerini ve özgünlüklerini koruyarak bir arada bulunabilecekleri bir örgütlenme modelini nasıl kurabiliriz? Bu yatay ağ modeliyle kendi aralarındaki dayanışma ilişkisini ve pratiğini geliştirmek sürdürülebilir kooperatif yapılarının kurulmasına destek olabilir mi? Böylelikle farklı deneyimlerin bir araya geldiği alternatif bir ortak deneyimi ortaya çıkaran ve dayanışma ortamının sürekliliğinin sağlandığı bir yapı oluşturulabilir mi? Yatay ve kapsayıcı işleyiş becerisi gelişmiş sürdürülebilir iş ve satış sistemi kuran, ortak kazancı adil bölüştüren bir model kurulabilir mi?

Kooperatiflerin tekil varoluşlarını sürdürmek veya geliştirmekten ziyade kadın kooperatiflerinin birtakım temel faaliyetlerini, kaynaklarını ve değerlerini ortaklaştırarak ve kendi özerkliklerini ve özgünlüklerini koruyarak bir arada bulunabilecekleri bir örgütlenme modelini nasıl kurabiliriz?

Öz/eleştirel değerlendirme yapmak da kooperatifi güçlendiren ve devamlılığını sağlayan bir diğer alan olarak ortaya çıkmaktadır. Bu öz değerlendirmenin katılımcılık, ağlara erişim ve katılım, adil ve etik finans yönetimi, kişisel ve mesleki gelişim, diğer kurum, kuruluş ve kişilerle nitelikli işbirliği/dayanışma, toplumsal uyum, şeffaflık, teknolojik gelişmeler, ekolojik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi hem kooperatif özelinde mikro düzeyde, hem de genel bir çerçevede makro düzeyde iyi yönetim becerisini geliştirmesine katkı sağlayacak değerlendirmeyi kapsamaması gerekmektedir.

Yatay ve kapsayıcı işleyiş becerisi gelişmiş sürdürülebilir iş ve satış sistemi kuran, ortak kazancı adil bölüştüren bir model kurulabilir mi?

Kooperatifçilik belli bir bilinci şart koşturmaktadır. Bu mevcut olduğu zaman işbirliği/örgütlenme dayanışma gibi kavramlardan bahsetmek mümkün olmaktadır.

Kooperatifçilik belli bir bilinci şart koşmaktadır. Bu mevcut olduğu zaman işbirliği/örgütlenme/dayanışma gibi kavramlardan bahsetmek mümkün olmaktadır. Ancak sürecin özellikle yönetim düzeyinde ortak akla zarar verecek tutum ve davranışlarla yönetilmesi bu toplumsal bilince zarar vermektedir. Burada yer alan tespitler/öneriler kadın kooperatiflerinde kavramsal, yönetsimsel, kurumsal açıdan yeniden düzenleme çabasını içermektedir. Böylelikle anaakım kooperatifçilik algısını ve pratiğini değiştirmek mümkün olabilir. Zira kadın kooperatifleri küçük ağlar kurarak kolektif bilinç yönelimli bir ortamı/platformu oluşturmaya yardımcı olmaları bakımından gerekli dikkati ve özeni hak etmektedir. Dolayısıyla kooperatif işleyişinden bir şey öğrenmeliyiz. Çünkü “böyle” yapılan şeylerin nelere yol açtığını bilmek de bir öğrenme metodudur. Bu metot bu alanda neyin kolaylaştırıldığını ve hangi kapasiteyi oluşturduğunu anlamak açısından önemlidir.

Dolayısıyla kadın kooperatiflerinde sadece veya kasıtlı olarak kurumsal kapasiteyi geliştirmeye veya satış ve pazarlama kanallarını geliştirmeye odaklanmak bir tarafın eksik kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle kadın kooperatiflerine duygusal destek vermek ve dayanışma göstermek bir o kadar önem arz etmektedir.

Kooperatifçilikle ilgili olumsuz toplumsal ve bilişsel algı kooperatifçiliğin pragmatik potansiyelini mümkün mertebe inceltmemelidir. Kooperatifçilikle ilgili algılanlayış/kavrayış/uygulamalar/eylemler esasen kooperatifçiliğin bu pragmatik potansiyelini arka plan olarak belirlemelidir. Böylelikle kooperatifçiliğe ilişkin algı ve bilgi yeniden düzenlenebilir.

Kadın kooperatiflerine ilişkin bulgular ile yeni nesil kooperatifçilik arasında yoksulluğu azaltma, yerel kaynakları kullanma, yerel ihtiyaçları karşılama, yerel kalkınmaya katkı, yerel değer zinciri içerisinde çalışma, farklı kesimleri içermeye bağlamında görel bir ilişki de söz konusudur.

Bu çalışmaya konu olan kadın kooperatiflerine ilişkin bulgular ile yeni nesil kooperatifçilik arasında yoksulluğu azaltma, yerel kaynakları kullanma, yerel ihtiyaçları karşılama, yerel kalkınmaya katkı, yerel değer zinciri içerisinde çalışma, farklı kesimleri içermeye bağlamında görel bir ilişki de söz konusudur.

Kooperatifçilikle ilgili olumsuz toplumsal ve bilişsel algı kooperatifçiliğin pragmatik potansiyelini mümkün mertebe inceltmemelidir. Kooperatifçilikle ilgili algı/anlayış/kavrayış/uygulamalar/eylemler esasen kooperatifçiliğin bu pragmatik potansiyelini arka plan olarak belirlemelidir. Böylelikle kooperatifçiliğe ilişkin algı ve bilgi yeniden düzenlenebilir. Kooperatifçiliğe olan teorik güven ile pratik güven arasındaki makasın kapatılması önem arz etmektedir. Bu makasın kapatılması, güven ilişkisinin ve aidiyet duygusunun inşa edilmesi, bireysel rekabetin yerini işbirliği ve dayanışma kültürüne bırakması, katılımcılık, şeffaflık ve açık iletişim temel yaklaşım prensibi olmalıdır.

4.2 TRC1 Bölgesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Mevcut Durum Analizi

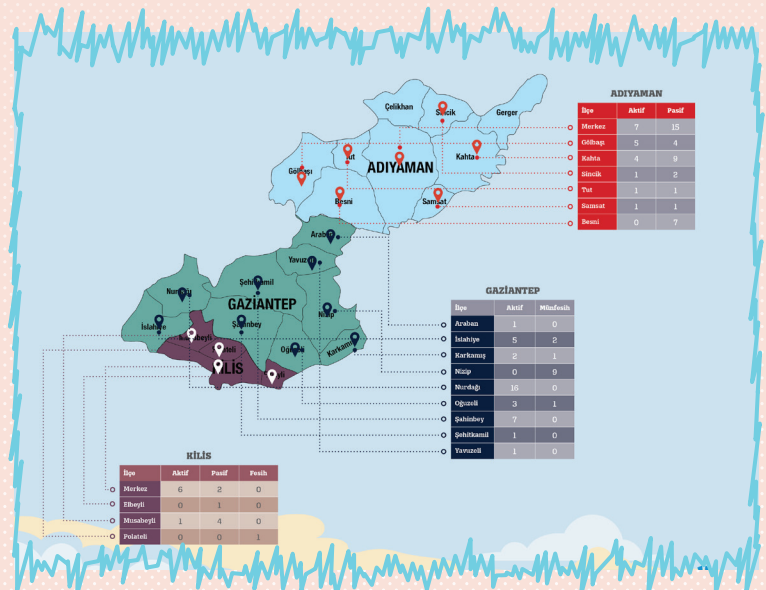
Dünyada en yaygın kooperatif türü olarak tarımsal kalkınma kooperatifleri küçük üreticinin finans, işgücü, teknik bilgi, lojistik satış gibi kaynakların ve imkânların verimli kullanılması bakımından kırsal kalkınma sorunlarının çözüm ortaklarından biridir. Tarımsal kalkınma kooperatifleri, özellikle kırsalda bulunan üreticilerin örgütlenmesi, tarım sektöründe ekonomik değerin oluşturulması ve istihdama katkısı bakımından önem arz etmektedir. “1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na göre kurulan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ilk uygulaması köylerde faaliyetlerini sürdüren ‘Köy Kalkınma Kooperatifleri’dir. Bu kooperatifler çok amaçlı olmaları nedeniyle bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve seracılık alanlarında ürün alımı, satış, işleme, depolama, sigorta aracılığı ve nakliye gibi hizmetler sunabilmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran temel özellik ise köy sanayisinin kurulmasına yönelik hizmetleri bulunmasıdır” (Türkiye’de Kooperatifçilik Raporu, 2016:41). Buna göre “kooperatifler, bireylerin tek başlarına karşılamaları zor veya mümkün olmayan ihtiyaçlarını karşılıklı yardımlaşma, dayanışma ve işbirliği gibi yollarla, güçlerini birleştirerek gidermek amacı doğrultusunda ortaya çıktığından, kuruluşundan itibaren sosyal ve toplumsal bir özellik gösterirler. Kooperatiflerin yapısında olan bu özellik, onun karar alma ve uygulama mekanizmalarında da kendini göstermektedir. Tam bu noktada, kooperatif girişimlerin “insan odaklı” olmalarının etkisi vardır. Bu nedenle kooperatiflerin amacı; en az maliyetle ve en avantajlı biçimde fakat faaliyet gösterilen bölgenin ekonomik, kültürel, sosyal yapısını da gözetenek ve bunlara uygun olarak, çevreye saygılı şekilde ve sürdürülebilir politikalarla ortaklarının ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirlemektedir. Bu anlamda bir kooperatifin başarısı da yıllonunda elde ettiği karla değil; ortak sayısı, ortaklarına sunduğu hizmet çeşitliliği ve niteliği, faaliyet alanının genişliği, çevreye duyarlılığı, sürdürülebilirliği, istihdam potansiyeli, yarattığı katma değer gibi karın dışında çok farklı kıstaslar esas alınarak değerlendirilir” (Türkiye’de Kooperatifçilik Raporu, 2016:63).

Kooperatifçiliğe olan teorik güven ile pratik güven arasındaki makasın kapatılması önem arz etmektedir.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri tarımda dayanışma ilişkilerini geliştirerek tarımsal girdilerin temin edilmesinde ve ürünlerin pazarlanmasında etkin rol oynarlar. Bununla birlikte tarımsal girdilerin etkin bir şekilde kullanılmasını ve tarımsal üreticilerin finansmana ulaşımında kolaylık sağlar. Tarımsal kooperatifler çiftçilerin haklarını koruma, ekonomik yarar sağlama ve bölgesel ve kırsal kalkınmada önemli rol oynama, olası piyasa ve çevresel riskleri azaltma ve sektörel güç elde etme bakımından önemlidir. Dolayısıyla ülkenin tarım faaliyetlerine yön veren kooperatiflerin yüksek kapasitede olması önem arz etmektedir.

Halihazırda TRC1 Bölgesi’nde 62 aktif ve 60 pasif tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır.

Şekil 4: TRC1 Bölgesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2021.

4.2.1 Gaziantep Odak Grup Toplantısı Sonuçları

2021 yılı verilerine göre Gaziantep'te 36 adet aktif, 13 adet münfesi tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır. Aktif kooperatiflere ilçe bazında bakıldığında Nurdağı ve İslahiye ilçesinde bir yoğunlaşma söz konusudur. Diğer taraftan münfesi kooperatiflere bakıldığında Nizip ilçesi kooperatifçilik konusunda zayıf bir performans sergilemektedir.

12 Mart 2021 tarihinde tarım, kırsal kalkınma ve kooperatifçilik alanındaki aktörlerle yapılan Gaziantep tarımsal kalkınma kooperatifleri odak grup toplantısında ortaya çıkan bulgulara göre Gaziantep tarımsal kalkınma kooperatiflerinin en önemli sorun alanı Gaziantep'in kooperatifçilik konusunda çeşitlilik potansiyeline sahip olduğu ancak bu potansiyelin kullanılmadığı (örneğin bakırcılık, sedefçilik, turizm veya elektrik üretimi alanlarında da kooperatifler kurulabilir) tespit edilmiştir. Bu durum aynı zamanda Gaziantep'in kooperatifler için kaynak yaratma potansiyelinin olduğunu ancak kaynağı kullanma konusunda da zayıf olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Gaziantep'te ihtiyaca dayalı kooperatifleşmenin olmadığı dolayısıyla ürün çeşitlendirme, toprağı kullanma ve örgütlenme konularında bir plansızlıktan bahsedilebilir. Bununla birlikte yeni kooperatif kurma girişimleri önemli bir çaba ancak mevcut olanların da desteklenmesi gerektiğı ön plana çıkmaktadır.

Toplantıda bu kapsamda ele alınan sorunlara ilişkin çözüm önerileri ise yönetsel, kurumsal, yapısal, insan kaynakları ve sürdürülebilirlik bağlamında kümelenebilmektedir. Örneğın ilçe bazında, ürün bağlamında ve ihtiyaca göre kooperatiflerin kurulması; kooperatiflerde satış, yönetim ve pazarlama konularına profesyonel yaklaşımı getirecek araç ve modellerin geliştirilmesi; ortak ve doğru bilgiye erişim araçlarının geliştirilmesi (bir kurum çatısı altında kooperatifçilik danışma ve yönlendirme birimi kurulması gibi); üniversitelerin bünyesinde, halkın da faydalanabileceğı ve erişim sağlayabileceğı, kooperatifçilik uzaktan eğitim programlarının hayata geçirilmesi; farklı konu ve alanlarda kooperatifçiliğın geliştirilmesi; or-

tak ürün pazarlama konusunda kurumsal yapılanma modelinin geliştirilmesi ve platformların kurulması; kooperatifçilik kuruluş ilkeleri, aşamaları, sürdürülebilirlik için gerekli araçlar (e-ticaret, problem çözme becerisi, finansmana erişim gibi) konusunda nitelikli eğitimlerin düzenlenmesi gibi çözüm önerileri dikkate alınmalıdır.

4.2.2 Adıyaman Odak Grup Toplantısı Sonuçları

2021 yılı verilerine göre Adıyaman'da 19 aktif, 39 pasif tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır. Aktif kooperatifler Merkez ve Gölbaşı ilçelerinde yoğunlaşırken pasif kooperatifler Merkez, Kâhta ve Besni ilçelerinde yoğunlaşmaktadır.

11 Mart 2021 tarihinde tarım, kırsal kalkınma ve kooperatifçilik alanındaki aktörlerle yapılan odak grup toplantısının bulgularına göre Adıyaman'da bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin en önemli sorun alanı (Gaziantep'in tersine), kooperatifçilik konusunda çeşitliliğın dar olması ve kaynaklara erişim potansiyelinin zayıf olması olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Adıyaman'ın özellikle insan kaynağına ve toplumsal yapısına gönderme yapan işbirliğı ve birlikte çalışma kültürünün zayıf olması; kooperatif ortaklarının yönetsel ve işbirliğı kapasitesinin zayıf olması; kooperatif ortağı olmanın yasal sorumluluk ve yükümlülüklerinin elverişli olmaması; insan kaynakları kapasitesinin, kurumsal kapasitenin ve kooperatifçilik ekosisteminin zayıf olması ve kooperatif ortaklarının aktif sorumluluk almaması gibi sorun alanları ön plana çıkarılmıştır.

Adıyaman'da tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sorunlarına ilişkin çözüm önerileri Adıyaman'ın Fırat Nehri kenarında olmasının avantajlarını kullanacak araçların geliştirilmesi; bir turizm kooperatifinin kurulabileceğı; kooperatiflerin girdi ve çıktuları arasındaki karşılıklı faydayı sağlayacak modelin kurulması; tarım danışmanlığı sisteminin aktif, yaygın ve nitelikli kullanılması; ortak ve doğru bilgiye erişim araçlarının geliştirilmesi (bir kurum çatısı altında kooperatifçilik danışma ve yönlendirme birimi kurulması gibi); koo-

peratifçilikle ilgili yerinde ve nitelikli eğitimlerin verilmesi; kooperatif kapamış iş ve işlemlerinin sadeleştirilmesi; ortak satış platformunun kurulması; başarılı kooperatif örnekleriyle iletişim ve işbirliği kurulması çerçevesinde kümelenmiştir.

4.2.3 Kilis Odak Grup Toplantısı Sonuçları

2021 yılı verilerine göre Kilis'te 7 kooperatif aktif faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte 7 kooperatif pasif ve bir kooperatif fesih olmuştur.

12 Mart 2021 tarihinde gerçekleştirilen Kilis tarımsal kalkınma kooperatifleri odak grup toplantısının bulgularına göre kooperatifçiliğin sorun alanları (Adıyaman'a benzer olarak) kooperatifçilik konusunda çeşitliliğin dar olması ve kaynaklara erişim potansiyelinin zayıf olması; birlikte çalışma kültürünün ve aidiyet duygusunun zayıf olması; insan kaynakları kapasitesinin, kurumsal kapasitenin ve kooperatifçilik ekosisteminin zayıf olması; devlete bağımlı bir yapının ve yaklaşımın hâkim olması şeklinde belirlenmiştir.

Kilis'teki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sorunlarını çözmek için ihtiyaç doğrultusunda kooperatiflerin kurulması; markalaşma ve e-ticaret konusunda kooperatiflerin kapasitesinin artırılması; devlete olan bağımlılığı azaltacak modellerin ve araçların geliştirilmesi; geçici koruma altındaki bireyleri de içerecek ve karşılıklı paylaşım ve faydayı artıracak modellerin kurulması; ortak bir satış platformunun kurulması; kooperatifçilik ekosisteminin güçlendirilmesi; kooperatiflerin kuruluş ve işleyiş süreçlerinin hikayeleştirilmesi konuları ön plana çıkmıştır.

Sorun Alanları	Gaziantep	Adıyaman	Kilis
Kooperatifçilik konusunda çeşitlilik potansiyeline sahip olduğu ancak bu potansiyelin kullanılmaması	✓		
Kaynak yaratma potansiyelinin olduğu ancak kaynağı kullanma konusunda zayıf olması	✓		
Ürün çeşitlendirme, toprağı kullanma ve örgütlenme konularında bir plansızlık	✓		
Yeni kooperatif kurmak önemli ancak mevcut kooperatiflerin de desteklenmesi	✓		
Kooperatif ortaklarının aktif sorumluluk almaması		✓	
Aidiyet duygusunun zayıf olması			✓
Devlete bağımlı bir yapının ve yaklaşımın hâkim olması			✓
İhtiyaca dayalı kooperatiflerin kurulmaması	✓	✓	✓
Ortak satış platformunun olmaması	✓	✓	✓
Kooperatifçilik konusunda çeşitliliğin dar olması ve kaynaklara erişim potansiyelinin zayıf olması		✓	✓
İşbirliği ve birlikte çalışma kültürünün zayıf olması		✓	✓
Kurumsal kapasitenin ve kooperatifçilik ekosisteminin zayıf olması		✓	✓

Çözüm Alanları	Gaziantep	Adıyaman	Kilis
Üniversitelerin bünyesinde, halkın da faydalanabileceği ve erişim sağlayabileceği, kooperatifçilik uzaktan eğitim programlarının hayata geçirilmesi	✓		
Ortak ürün pazarlama konusunda kurumsal yapılanma modelinin geliştirilmesi ve platformların kurulması	✓		
Bakırcılık, sedefçilik, turizm veya elektrik üretimi alanlarında da kooperatifler (bunları birlikte yapacak veya tek tek yapacak kooperatif oluşumları olabilir)	✓		
Adıyaman'ın Fırat Nehri kenarında olmasının avantajlarının kullanılması		✓	
Bir turizm kooperatifinin kurulabileceği		✓	
Kooperatiflerin girdi ve çıktıları arasındaki karşılıklı faydayı sağlayacak modelin kurulması		✓	
Kurumsal tarım danışmanlığı sisteminin aktif, yaygın ve nitelikli kullanılması		✓	
Başta kooperatiflerin açılış ve kapanışıyla ilgili bürokratik ve prosedürel iş ve işlemlerin sadeleştirilmesi		✓	
Başarılı kooperatif örnekleriyle iletişim ve işbirliği kurulması		✓	
Markalaşma ve e-ticaret konusunda kooperatiflerin kapasitesinin artırılması			✓
Devlete olan bağımlılığı azaltacak ve kendi ayakları üzerinde durabilecek kooperatif modellerinin ve araçlarının geliştirilmesi			✓
Geçici koruma altındaki bireyleri de içerecek ve karşılıklı paylaşım ve faydayı artıracak modellerin kurulması			✓
İlçe bazında, ürün bağlamında ve ihtiyaca göre kooperatiflerin kurulması	✓	✓	✓
Kooperatiflerde satış, yönetim ve pazarlama konularına profesyonel yaklaşımı getirecek araç ve modellerin geliştirilmesi	✓	✓	✓
Ortak ve doğru bilgiye erişim araçlarının geliştirilmesi	✓	✓	✓
Farklı konu ve alanlarda kooperatifçiliğin geliştirilmesi	✓	✓	✓
Ortak ve doğru bilgiye erişim araçlarının geliştirilmesi (bir kurum çatısı altında kooperatifçilik danışma ve yönlendirme birimi kurulması gibi)	✓	✓	✓
Kooperatifçilik kuruluş ilkeleri, aşamaları, sürdürülebilirlik için gerekli araçlar (e-ticaret, problem çözme becerisi, finansmana erişim gibi) konusunda nitelikli eğitimlerin düzenlenmesi	✓	✓	✓
Kooperatifçilikle ilgili yerinde ve nitelikli eğitimlerin verilmesi	✓	✓	✓
Ortak satış platformunun kurulması	✓	✓	✓
Kooperatiflerin kuruluş ve işleyiş süreçlerinin hikayeleştirilmesi	✓	✓	✓
Kooperatifçilik ekosisteminin güçlendirilmesi	✓	✓	✓

Odak Grup Toplantı Bulgularının Değerlendirmesi

Çalışmanın bu kısmının önemi/amacı TRC1 Bölgesi ve tarımsal kalkınma kooperatiflerine ilişkin bölgesel boyutta, temel (baseline) oluşturacak bilgiyi toplamak ve değerlendirmektir. Bölgedeki tarımsal kalkınma kooperatiflerine ilişkin temel bilgi ve kaynak, araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde ikincil kaynaklardan elde edilmiştir.

TRC1 Bölgesi'nde 62 aktif, 46 pasif ve 14 fesih statülü tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır.

Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sürdürülebilirliği ancak tabandan gelen, ihtiyacı karşılayan, maliyeti düşürecek, ürünlerini pazarlayabilecek planlı bir şekilde kurgulanırsa başarılı olabilir. Bir kooperatifin, ortakları tarafından benimsenmesi ve sahiplenilme düzeyinin artırılması kooperatifin faaliyet alanı, kooperatifin içinde bulunduğu sosyolojik arka plana ve elverişliliğe özgü kurulma ve yönetme becerisiyle yüksek ilişkilidir. Bu plansız ve öngörüsü düşük yaklaşım kooperatif girişimlerinde çeşitliliği yaratacak modellerin ortaya çıkmasına ve kooperatiflerin kuruluş aşamasından, lojistiğine, pazarlama stratejisinden yönetimsel süreçlerin doğru ve sürdürülebilir tasarlanmasına engel olmaktadır. Kooperatif girişimlerinde çeşitliliği artırmanın sadece ürün ve üretim bazında değil aynı zamanda eski hükümlü veya engelli bireyleri içermesi, kadınların katılımının artırılması tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sosyal sorunlara çözüm getirebileceğinin; yenilikçi, çevreci ve kapsayıcı bir yaklaşımın hatırı sayılır bir katma değer yaratacağının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Kooperatifler arası ilişki ve bağı geliştirmek amacıyla öncelikle yıkıcı rekabet anlayışını, tamamlayıcı rekabet anlayışına dönüştürecek işbirliklerinin desteklenmesi ve ön plana çıkarılması önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak sistemli ve sürdürülebilir satış/pazarlama stratejisinin geliştirilmesi ve ağının kurulması kooperatiflerin sürdürülebilirliğin en önemli göstergesidir.

Plansız ve öngörüsü düşük yaklaşım, kooperatif girişimlerinde çeşitliliği yaratacak modellerin ortaya çıkmasına ve kooperatiflerin kuruluş aşamasından, lojistiğine, pazarlama stratejisinden yönetimsel süreçlerin doğru ve sürdürülebilir tasarlanmasına engel olmaktadır.

Saha bulguları bölgede varlık gösteren kooperatiflerin ilk bulgularda bahsi geçen kooperatif girişimlerinden “kaynaklanan” problemlerden kooperatifçilik ekosisteminin de benzer oranda sorumlu olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kooperatiflerin destekleyici bir kurumsal ekosisteme, kurumlar arası eşgüdümün olduğu bir süreç yönetimine, iş/iletişim ve güç birliğine ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilir kooperatifçilik ekosistemi kurabilmek için atılacak en

Yenilikçi, çevreci ve kapsayıcı bir yaklaşımın hatırı sayılır bir katma değer yaratacağının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kooperatifler arası ilişki ve bağı geliştirmek amacıyla öncelikle yıkıcı rekabet anlayışını, tamamlayıcı rekabet anlayışına dönüştürecek işbirliklerinin desteklenmesi ve ön plana çıkarılması önem arz etmektedir.

önemli adımlardan ilki mevcut kooperatif girişimlerinin etkilerinin analiz edilmesi ve takip edilmesi olabilir. Bununla birlikte kooperatif kuruluş ve kapanış iş ve işlemlerinin basitleştirilmesi, yapısal/kurumsal dağınıklığın tek bir çatı altında toplanması kooperatifçiliği teşvik edecek bir unsur olarak görülmektedir.

Kooperatiflerin destekleyici bir kurumsal ekosisteme, kurumlar arası eşgüdümün olduğu bir süreç yönetimine, iş, iletişim ve güç birliğine ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

Kooperatif içi bulgulara gelindiğinde öncelikle profesyonel bir yönetici ve yönetim açığı olduğu tespit edilmiştir. Demokratik zeminde problem çözme, çatışma çözümü, sorun analizi, iletişim geliştirme, yeteneklerin ortaya çıkarılması gibi becerileri geliştirecek kapasite geliştirme faaliyetlerinin düzenlenmesi kooperatif içi yönetim için önem arz etmektedir. Buna ek olarak kooperatiflerin kurumsal kapasitesini, kooperatif özelinde, yönetim altyapısını, fikir ve öneri paylaşım sistemini, proje takımlarının oluşturulmasını, kooperatif hafızasının muhafaza edilmesini ve bilgi yönetimini geliştirmenin üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Demokratik zeminde problem çözme, çatışma çözümü, sorun analizi, iletişim geliştirme, yeteneklerin ortaya çıkarılması gibi becerileri geliştirecek kapasite geliştirme faaliyetlerinin düzenlenmesi kooperatif içi yönetim için önem arz etmektedir. Buna ek olarak kooperatiflerin kurumsal kapasitesini, kooperatif özelinde, yönetim altyapısını, fikir ve öneri paylaşım sistemini, proje takımlarının oluşturulmasını, kooperatif hafızasının muhafaza edilmesini ve bilgi yönetimini geliştirmenin üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Kooperatifçiliğe sistematik, bütüncül ve odaklı bir yaklaşım geliştirmek için toplumsal bir desteğe de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu toplumsal desteği sağlayabilmek için ilgi uyandıracak, bilgilendirecek ve farkındalık yaratacak araçların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda kooperatifçiliği destekleyecek stratejik, organizasyonel, kültürel ve toplumsal altyapının ve bilgi altyapısının geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bu konuda son söz olarak tarımsal kalkınma kooperatiflerinin ve ilgili kurumların aktör olduğu eğitim, bilgi ve beceri kapasitesini; yönetsel beceri kapasitesini ve sürdürülebilirlik kapasitesini geliştiren kapsayıcı bir ekosistem modelinin/işleyişinin ortaya çıkarılması bütün kesimlerin kazanç sağlayacağı bir alan yaratacaktır. Bu tür bir kazanç esasen kooperatiflerin sosyal ve beşeri kapasitesinin güçlenmeden kooperatiflerin güçlenemeyeceğine işaret etmektedir. Burada beşeri sermaye ile kooperatif yönetici ve ortaklarının güç-

lenmesi, sosyal sermaye ile kooperatifi güçlendirecek ekosistemin güçlenmesi kastedilmektedir. Örneğin bu çalışmaya konu olan kadın emeği yoğun kooperatiflerin ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bağlı olduğu bakanlıklar ve onların taşra teşkilatlarının da kooperatifçilik alanında beşeri ve sosyal sermayesinin güçlü olması önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak kooperatifçilik ekosisteminin diğer bileşenlerinden olan ziraat odaları, sanayi odaları, üretici birlikleri gibi oluşumların da sosyal ve beşeri sermayesinin güçlü olması tamamlayıcı bir unsur olacaktır

Kapsayıcı bir ekosistem modelininin işleyişinin ortaya çıkarılması bütün kesimlerin kazanç sağlayacağı bir alan yaratacaktır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

TRC1 Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin mevcut durumunu, sorun ve olası çözüm önerilerini ortaya koyma amacı güden bu çalışmanın en önemli bulgusunun, kooperatifçiliğin yapısal ve işlevsel olarak yeterli olmadığı algısının tek nedeninin bizzat kooperatiflerin olmadığı, ortada görece bir başarısızlık veya olumsuz bir algı varsa bu, sistem elemanlarının da başarısız/çabasıyla ilişkili olduğunu belirterek başlamak gerekir. Kooperatiflerin üzerine düşen görevleri etkin ve işlevsel bir kooperatifçilik yaklaşımının ve modelinin geliştirilmesi için (uygulanabilirliğinin farkında olunarak) ideal ortam ve koşulların vurgulanması, kooperatif girişimciliğinin ve kooperatifçilik bilincinin başarısız ve etkisiz olduğunu çağırıştırmış olabilir. Ancak bu kooperatif girişimciliğine ve ruhuna haksız bir sorumluluk yüklemek olacaktır. Sistem elemanlarının da bu sorunlu örgütsel, yönetsel ve algısal oluşumda hatırı sayılır payı bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada bahsi geçen ve kooperatifçilikle ilgili sorun alanlarının ve

sorumlulukların esasen ekosistem için de geçerliliği olduğunu güçlü bir şekilde vurgulamak gerekmektedir. Zira kooperatif girişimciliğine yönelik ilgi ve girişim giderek artmakta ancak bu artış sürdürülebilir bir başarı hikâyesi ortaya koyacak değer üretme girişimiyle paralellik göstermemektedir. Dolayısıyla kooperatifçilik ekosisteminin işbirliği ve dayanışmaya dayalı anaakım bir yaklaşım ve değer üretmesi önem arz etmektedir.

TRC1 Bölgesi'nde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri ve tarımsal kalkınma kooperatiflerinin mevcut durumunu, sorun ve olası çözüm önerilerini ortaya koyma amacı güden bu çalışmanın en önemli bulgusunun, kooperatifçiliğin yapısal ve işlevsel olarak yeterli olmadığı algısının tek nedeninin bizzat kooperatiflerin olmadığı, ortada görece bir başarısızlık veya olumsuz bir algı varsa bu, sistem elemanlarının da başarısız/çabasıyla ilişkili olduğunu belirterek başlamak gerekir.

Sürdürülebilir kooperatifçiliğin başarılı olmasının önündeki engellerden biri "rekabetçi ortamdaki ekonomik baskıyla ilişkilidir. Ekonomik olarak hayatta kalabilmek için bir kooperatif çalışan sayısını azaltmaya, üretimi taşeronlaştırmaya veya ürünlerinde yerel ve adil ticaret malzemelerini daha az kullanmaya gidebilir. Bir diğer neden ise ölçekle ilgilidir. Büyüyen kooperatiflere, katı kooperatif kuralları çerçevesinde üyeleri tarafından sağlanan sermaye yeterli gelmeyebilir. Böyle durumlarda kooperatif

yapısının ortadan kaldırılması tercih edilebilir. Ayrıca iş hacmi ve üye sayısı arttıkça kooperatifin yönetimi daha karmaşık hale gelir. Bu da üyelerin kooperatif kimliğinden uzaklaşıp pasifleşmelerine ve yöneticilerin güçlerinin gittikçe artmasına yol açar” (Alisa ve diğerleri, 2020). Bu nedenle kooperatiflerin etik değerlerine bağlı kalması ve ekonomik dayanıklılığının olması önem arz etmektedir. Bunu sağlamanın çeşitli yolları bulunmaktadır. “Önemli bir etken, kooperatif ilkelerini öğretmeye verilen önem ve üyelerin yönetime katılmalarını teşvik eden etkili politikalar. Bir diğeri ise anaakım ekonomiye muhtaç olmamak için kooperatifler arası ağları güçlendirmektir” (Alisa ve diğerleri, 2020). Kooperatiflerin dayanıklılığını artırmak için üç ana eksen düşünmek ve desteklemek gerekmektedir. Öncelikle kooperatif içi ekonomik dayanıklılığı artıracak ve ortaklar arası güveni inşa edecek araç ve modelin geliştirilmesi, ikinci olarak kooperatifler arası işbirliği ve dayanışmayı ve simbiyotik ilişkiyi kuracak araç ve modelin geliştirilmesi ve son olarak sürdürülebilir kooperatif ekosisteminin kurulmasına yönelik araç ve modellerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi (IPM), İNGEV ve ActHuman işbirliğinde hazırlanan Sosyal Dayanışma Ekonomisi İçin Güçlü Kooperatifçilik araştırmasına göre son yıllarda Türkiye’de kooperatifçilikle gelişme alanları şu şekilde tespit edilmiştir.

- Kooperatifler sayıca artmakta
- Kooperatif işletmeleri bazı sektörlerde önemli aktörler olarak ortaya çıkmakta
- Farklı faaliyet alanlarında yeni kooperatif türleri kurulmakta
- Yerel yönetimler ve kooperatifler arasında farklı dayanışma ve işbirliği modelleri gelişmekte
- Giderek daha çok sayıda kadın bir araya gelerek kooperatifleşme yoluna gitmekte, sosyal ve ekonomik açıdan güçlenmekte
- Tüketiciler doğal, besleyici ve temiz gıdaya adil olarak erişebilmek için kooperatif çatısı altında örgütlenmekte

- Giderek yaygınlaşan e-ticaret platformlarında kooperatif ürünleri daha çok rağbet görmekte
- Mesleki ihtiyaçları için bir araya gelen gençler, karar süreçlerine katılabilecekleri iş modelleri ve güvenceli istihdam koşulları yaratmaya çalışırken kooperatifleri bir imkân olarak görmektedir
- Toplumda eşit fırsatlara sahip olmayanlar, yeti farkları olan bireyler, kooperatif kurarak iş birliği içinde sorunlarına yönelik kolektif çözümler üretmekte
- Geleneksel kooperatif modellerinin farklı bir anlayışa, örgütlenmeye ve iş modeline sahip bir kooperatifçilik modeli olan sosyal kooperatifçilik yaygınlaşmakta
- Kooperatiflerin odağında olduğu ancak farklı girişimleri ve toplulukları da kapsayan sosyal ve dayanışma ekonomisi alanı genişlemektedir. (IPM, İNGEV, ActHuman, 2021)

Türkiye’de kooperatifçilikle ilgili gözlemlenen olumlu ivme kooperatifçilikle ilgili görece kökleşmiş algı paleti ve onun yarattığı engellerin aşılmasına katkı sağlayacaktır. Kooperatif faaliyetlerine düşük katılım, düşük eğitim düzeyi, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, kooperatifçilik bilincinin düşük olması, iş yönetme becerisinin düşük olması, yönetimde/yetki ve sorumluluk dağıtımında/bilgi paylaşımında demokratik ve hak odaklı paylaşım zemininin oluşturulmaması, kooperatiften ziyade bireylerin ön plana çıkması ve baskın olması, etkili iletişim, problem çözme, karar alma mekanizmaları için uygun ve etkin mekanizmaların geliştirilmemesi, emek payı dağıtımı ve bölüşümü konusunda bilgi ve pratiğin eksik olması gibi sorun alanları rol, görev ve zaman dağılımıyla ilgili dengeli dağıtılması, kooperatifin ticari sürdürülebilirliğini sağlayacak bütünsel bir iş modelinin oluşturulması ve böylelikle faaliyetlerin dağınık ve birbirinden kopuk olmaması, kooperatifçilik ruhu ile işletme yönetimi arasındaki uçurumun daraltılması, ortakların performansı ve katkılarının görünür ve ölçülebilir olması durumunda kooperatifçilik güzel olacaktır.

Covid19 salgınıyla birlikte doğayı tahrip etmeyen üretim ve tüketim araçlarına sahip olmanın ve mikro/makro sorunların çözümünde sosyal ve ekonomik dayanışmanın en büyük zenginlik olduğunun fark edilmesiyle birlikte kooperatifçiliğin döngüsel ve koruyucu etkisinden ve iyiliğinden şüphe etmemek önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında da tespit edildiği üzere özellikle kadın kooperatifleri başta olmak üzere kooperatifleşme artış göstermektedir. Yerel yönetimler ve kooperatifler arasında işbirliği örneklerine tanıklık edilmektedir. Bölgede buna ek olarak kadın emeği yoğun kooperatiflerde farklı yönetim modellerinin denenmesi (örneğin kooperatif yönetiminde kurum veya kuruluş temsilcilerinin bulunması, yerel yönetimlerde çalışan uzmanların kooperatif ortağı olması, iş kadınlarının kooperatif yönetim kurulunda olması gibi) kadınların güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bölgede farklı etnik grupların bir araya geldiği kooperatif modellerinin bulunması sosyal kooperatifçiliğe yönelik girişimlerin olduğunu göstermektedir. Bölgede farklı etnik grupların içerildiği kooperatif oluşumlarının görülmesi kooperatifçiliğin evrensel ilkelerinden olan “herkese açık ortaklık” ilkesiyle ilişkilendirilmiştir. Ancak bölgedeki kooperatifleşme yapısı yine kooperatifçiliğin evrensel ilkeleri bağlamında değerlendirildiğinde bölgedeki kooperatiflerin hak ve

yükümlülüklerinin bilincinde olmak, eşit oy hakkına sahip olmak ve dolayısıyla ortakların demokratik denetim sorumluluğu konusundaki farkındalığın görece zayıf olduğu ifade edilebilir. Yine kooperatif sermayesine katkıda bulunmak ve bu sermayenin adil ve demokratik yönetilmesi konusundaki farkındalığın ve çabanın zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Saha araştırması sırasında kooperatiflerin özerk ve kendi kendine yeten bir yapıda varlığını ve faaliyetlerini sürdürebileceği tespit edilmiştir. Bu nedenle kooperatifçilikte sürdürülebilir bir ekosistemin oluşturulması önem arz etmektedir. Bu çalışmaya konu olan kooperatiflerin beceri ve bilgi kapasitesini artırmak amacıyla eğitime önem verdikleri gözlemlenmiştir. Ancak buradaki temel sorun ortakların eğitime nasıl erişeceğini bilmemesi ve eğitim için kaynak temin edememesidir. Evrensel ilkeler bağlamında bölge kooperatiflerinin birlikte çalışma, simbiyotik bir ilişki kurma ve sürdürme konusunda zayıf olduğu tespit edilen bir diğer hususlardan biridir. Öte yandan bölge kooperatiflerinin evrensel ilkeler bağlamında kurulacak olan ilişkisellikte en güçlü alan özellikle kadın emeği yoğun kooperatiflerin topluma karşı sorumlu olma, toplumsal bir fayda sağlama bilincinin yüksek olmasıdır.

Yapılan araştırmalar ve kooperatifçiliğin evrensel ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda tüm aktörlerin (kooperatifler, ortaklar, müşteriler, tedarikçiler,

satış ve pazarlama kanalları, yerel yönetimler, kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları vb.) iyi analiz edildiği ve doğru sorumlulukları aldığı sürdürülebilir kooperatifçilik ekosisteminin kurulması ve olağandışı olası gelişmelere karşı dayanıklılığının sağlanması önemli ve öncelikli alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu amaçla hazırlanan bu raporun, TRC1 Bölgesi'ndeki kadın kooperatifleri ve tarım kalkınma kooperatiflerine yönelik kısmi profillemeye çalışması, ihtiyaç alanı ve konularının belirlenmesi, kooperatiflerin

rasyonel ve etkin biçimde yönetilmesi; ürünlerin pazarlanmasında, üreticilerin finansmana ulaşmasında etkin bir duruma getirilmesi bağlamında oluşturulacak olan plan, politika ve uygulama araçlarına altlık oluşturması beklenmektedir.

Kooperatifçiliğin mevcut kavramsal, pratik içeriğinin ve yapısının tarihsel deneyim ve şimdiki zaman deneyimine bağımlı olduğu dolayısıyla bu bağlam değiştiğinde veya değiştirildiğinde olumlu değişime açık olduğu bilgi ve beklentisi korunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, V.H. ve Ünlüönen, M.B. (2019). Türkiye'de Yeni Nesil Kooperatifleşme Modeli Olarak Sosyal Kooperatifler. 25. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Bildiriler Kitabı içinde. Syf. 116-120.
- Alisa, G.D., Demaria, F., Kallis, G. (2020). *Küçülme Yeni Bir Çağ İçin Kavram Dağarcığı*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2016). Türkiye'de Kooperatifçilik Raporu. <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e45e13b87639ac9e02dc/15fb10a7fe0bba07482ac9da277b5d35.pdf>
- Günay G., Ersoy, A.F., Boylu, A.A. (2019). 25. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Bildiriler Kitabı içinde. Ev Kadınlarının Kooperatif ve Kadın Kooperatifçiliğine İlişkin Görüşleri. Syf. 114-125.
- IPM, İNGEV, ActHuman. (2021). Sosyal Dayanışma Ekonomisi İçin Güçlü Kooperatifçilik. https://ingev.org/raporlar/Sosyal_Dayanisma_Ekonomisi_icin_Guclu_Kooperatifcilik.pdf
- İpekyolu Kalkınma Ajansı, (2013). TRC1 Bölge Planı.
- Kadın Emeği ve İstihdam Girişimi. (2015). Türkiye'de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler. <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/koopwwweb-1.pdf>
- Kooperatifler Kanunu, 1969. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On Birinci Kalkınma Planı.
- Sosyal Ekonomi Blog. (Haziran 2021). <https://sosyalekonomi.org/kooperatifler-ve-surdurulebilir-kalkinma-1/>
- Ticaret Bakanlığı, 2012. Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2016).
- Ticaret Bakanlığı, 2019. Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2019-2023). Henüz yayımlanmamış plan. <https://www.ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı>
- Uluslararası Kooperatifler Birliği. (Haziran 2021). <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>

EK 1: Kadın Kooperatifleri Kataloğu

S.S Gaziantep Kadın Çevre Kültür ve Kalkınma Kooperatifi		Kuruluş Tarihi: 2006 Sosyal Medya Adresi: @gaziantepkadinkooperatifi	
Kooperatifin Amacı: Antep İşi nakış sanatının yaşatılması ve ekonomiye kazandırılması amacıyla kurulmuştur.	Kooperatif Kuruluş İlkeleri/ Değerleri Kooperatifin kuruluş alanı kültürel bir değer olan Antep işi nakışının sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Kaliteli ve sürdürülebilir ürünler üretmek	Kimler İçin Değer Yaratıyor? Tekstilde çocuklar El işinde el işini seven her kesim Gıda da toplumun her kesimi	
Ana Faaliyetler: Antep işi nakışının üretimi Oyuncak yapımı Ev tekstili Geleneksel gıda üretimi			
Kooperatif Ortak Sayısı: 7	Satış Kanalları Kooperatif web sitesi Ulusal alışveriş siteleri Kooperatif Satış Mağazası X Yerel satış mağazaları E-ticaret Platformları Festival/Fuar standları X Sosyal medya satışları X		
Gelir Modeli/Kilit Kaynak: E-Ticaret Proje Geliri X Bağış Satış Mağazası			
Kooperatifin Kilit İhtiyaçları Nelerdir? <ul style="list-style-type: none">➤ Antep işi yapan usta sayısının artması➤ Yenilikçi bakış açısı geliştirme➤ Rekabetçilik ve birlikte çalışma kültürüyle ilgili eğitimler➤ Mentörlük➤ Daha etkin sosyal medya kullanımı➤ Gıda ürünleri için üretim izni➤ Düşük maliyetli üretim alanı➤ Üretimin doğru planlanması, kalite ve standartların oluşturulması, ambalajlama, taşıma hizmetlerinin doğru bir şekilde yönetilmesi	Üretimin En Önemli Maliyet Noktaları Nelerdir? Hammaddeye erişim Stoklama yapacak ekonomik gelirin olmaması Gıda ve tekstil üretimleri için makine ve ekipman ve insan kaynağı		
Kooperatifin Kilit Ortakları Kimlerdir? -	İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar KEDV, GAP, UNDP, GBB, GTO, Antalya Muratpaşa Belediyesi, Gaziantep Ticaret İl Müdürlüğü.		
Kooperatif Ürünlerinin Markası -			

S.S MORİNGANTEP Girişimci Kadınlar Üretim ve Kalkınma Kooperatifi		Kuruluş Tarihi: 2018 Sosyal Medya Adresi: www.topraktanpazara.com @moringantep	
<p>Kooperatifin Amacı:</p> <p>Türkiye'de kooperatif işleyişinin doğru şekilde anlatılmasını amaçlamaktadır. Bu sebeple bu ülkeye gönül vermiş, başta kadın çiftçiler, alanında uzman teknik elemanlar ve akademisyenlerle bir araya gelinerek oluşturulmuş kâr amacı gütmeyen sosyal kooperatifçilik anlayışı içinde bölge kalkınmasına katkı sağlayan, ayakları yere sağlam basan bir yapı kurmaktır.</p>	<p>Kooperatif Kuruluş İlkeleri/ Değerleri</p> <p>Dürüst tanıtım Sağlam ürün Satış garantisi</p>	<p>Kimler İçin Değer Yaratıyor?</p> <p>Bitkisel ve doğal ürün kullanmayı tercih eden bireyler Ürünleri kullanan ve beğenen ve yarar gören eski müşteriler Üretim ve paketlenme işlerini yapan çiftçi kadınlar</p>	
<p>Ana Faaliyetler:</p> <p>Bitkisel ürün üretimi Kişisel bakım ürün üretimi Ev yapımı gıda ürün üretimi Bakliyat ürün üretimi</p>			
<p>Kooperatif Ortak Sayısı: 16</p>	<p>Satış Kanalları</p> <p>Kooperatif web sitesi X Ulusal alışveriş siteleri Kooperatif Satış Mağazası Yerel satış mağazaları E-ticaret Platformları X Festival/Fuar standları Sosyal medya satışları X</p>		
<p>Gelir Modeli/Kilit Kaynak:</p> <p>Ürünlerin satışı X Proje Geliri Bağış</p>			
<p>Kooperatifin Kilit İhtiyaçları Nelerdir?</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Tanıtım ve pazarlama ➤ Tohum tedariki ➤ Ürün çeşitliliği için çözüm olabilecek kurum ve kuruluşların desteği ➤ Reklam, pazarlama ve satış konularında uygulanabilir stratejilerin belirlenmesi ➤ Kooperatif irtibat ve satış ofisi ➤ Etkili konuşma ve satış-pazarlama konularında eğitim 	<p>Üretimin En Önemli Maliyet Noktaları Nelerdir?</p> <p>Tohum, gübre, sulama giderleri Ambalaj ve paketlenme giderleri Tanıtım ve pazarlama giderleri</p>		
<p>Kooperatifin Kilit Ortakları Kimlerdir?</p> <p>Üretim safhasında çiftçi kadınlar Ürün geliştirmede teknik elemanlar ve akademisyenler</p>	<p>İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar</p> <p>Gaziantep Tarım İl Müdürlüğü, GAÜN, Genç İşçi Kooperatifi, Yerel İlçe Yönetimleri, Yerel Firmalar, Ziraat Odaları.</p>		
	<p>Kooperatif Ürünlerinin Markası</p> <p>Moringantep , Çayımo, Biberimo, Moringalp</p>		

S.S SADA Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi		Kuruluş Tarihi: 2019 Sosyal Medya Adresi: https://www.facebook.com/sadacoop/	
Kooperatifin Amacı: Kadınların topluma faydalı oldukları bilincinden doğan, karşı tarafa da enerji ve topluma örnek niteliğindeki uluslararası beraberlik sinerjisi ve kız kardeşlik algısını geliştirmek.	Kooperatif Kuruluş İlkeleri/ Değerleri Suriyeli, Türk ve Afgan kadınların istihdamı ve sosyal uyumunu sağlamak. Doğal ve katkısız ürünler üretmek ve alıcısına ulaştırmak. Tekstil atölyesi ile kutnu kumaşının kullanımının sürdürülebilirliğini sağlamak. Mutfak atölyesi ile farklı kültürlerle ait lezzetlerle etkileşimi artırmak.	Kimler İçin Değer Yaratıyor? Kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar ve bilinçli tüketiciler.	
Ana Faaliyetler: Tekstil Havacılık Gıda			
Kooperatif Ortak Sayısı: 45	Satış Kanalları Kooperatif web sitesi X Ulusal alışveriş siteleri X Kooperatif Satış Mağazası Yerel satış mağazaları E-ticaret Platformları Festival/Fuar standları X Sosyal medya hesaplarından satış Kurumsal işbirlikleri X Kermesler X		
Gelir Modeli/Kilit Kaynak: E-Ticaret X Proje Geliri X Bağış Satış Mağazası			
Kooperatifin Kilit İhtiyaçları Nelerdir? <ul style="list-style-type: none">➤ Kooperatif ortakları farklı sosyokültürel arka plana sahip olduğu için birlikte çalışma kültürünü geliştirecek eğitimler➤ Nitelikli mesleki eğitimler (dil, bilgisayar, pazarlama ve satış, hijyen, etkili konuşma)➤ Sürekli satış kanalı bulmak➤ Reklam ve tanıtım	Üretimin En Önemli Maliyet Noktaları Nelerdir? Hammadde tedarigi Kira, ısınma, elektrik, su giderleri Vergi ve muhasebe giderleri		
Kooperatifin Kilit Ortakları Kimlerdir? GESOB, ILO, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, ASAM, UN Women, GIZ Japon Büyükelçiliği, GTO	İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar UNDP, UNWOMEN, ASAM, ILO, GESOB, GSO, GBB, Antalya Muratpaşa Belediyesi		
	Kooperatif Ürünlerinin Markası Sada		

T.C.

İpekyolu Kalkınma Ajansı

İncilipınar Mah. Muammer Aksoy Bulvarı

Vakıflar Güven İş Merkezi

Kat: 1-2-3 Şehitkâmil/GAZİANTEP

Telefon: 0342 231 07 01/02 • Faks: 0342 231 07 03

E-posta: info@ika.org.tr

Adıyaman Yatırım Destek Ofisi

Alitaşı Mah. Gölbaşı Cad. No:137

Kat: 4 Daire No: 5-6 ADIYAMAN

Telefon: 0416 213 14 44 • Faks: 0416 213 14 45

Kilis Yatırım Destek Ofisi

Şehitler Mah. Cambazlar Sok. No: 9 KİLİS

Tel: 0348 814 51 98 • Faks: 0348 814 51 98